

Насильницькі зникнення в Криму за період окупації Російською Федерацією в 2014-2020 роках

Це дослідження присвячене родинам і друзям зниклих безвісти, які продовжують пошуки та чекають їх повернення додому.

Ми щиро співчуваємо родичам зниклих, адже вони також вважаються жертвами насильницьких зникнень. Вони роками живуть в невизначеності з надією знайти рідних.

Ми також щиро вдячні тим родичам і друзям зниклих, які знайшли в собі сили поділитися з нами важливою інформацією про обставини зникнення своїх близьких. Без цього наша робота була б марною.

Під час підготовки матеріалів ми зауважили, що було досить багато свідків насильницьких зникнень, які можуть володіти релевантною інформацією, але бояться її озвучити через загрозу кримінального переслідування або повторення долі зниклих.

Сподіваємося, це дослідження сприятиме більш швидкому та якісному розслідуванню фактів насильницьких зникнень, захисту прав зниклих та їх близьких як в Україні, так і на міжнародному рівні. Та маємо надію, що дослідження зробить свій внесок у встановлення істини та притягнення до відповідальності винних.

Також, наголошуємо, що інформація у даному звіті, яка отримана від родичів та знайомих зниклих, інформація з відкритих джерел, потребує верифікації відповідними уповноваженими органами, які можуть проводити розслідування та перевірку даної інформації. Така інформація не обов'язково відображає позицію нашої організації, яка виступає в якості монітора, посилаючись на першоджерела.

Команда КримSOS

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу та International Partnership for Human Rights. Її зміст є виключною відповідальністю ГО «КРИМСОС» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу та International Partnership for Human Rights.

Зміст

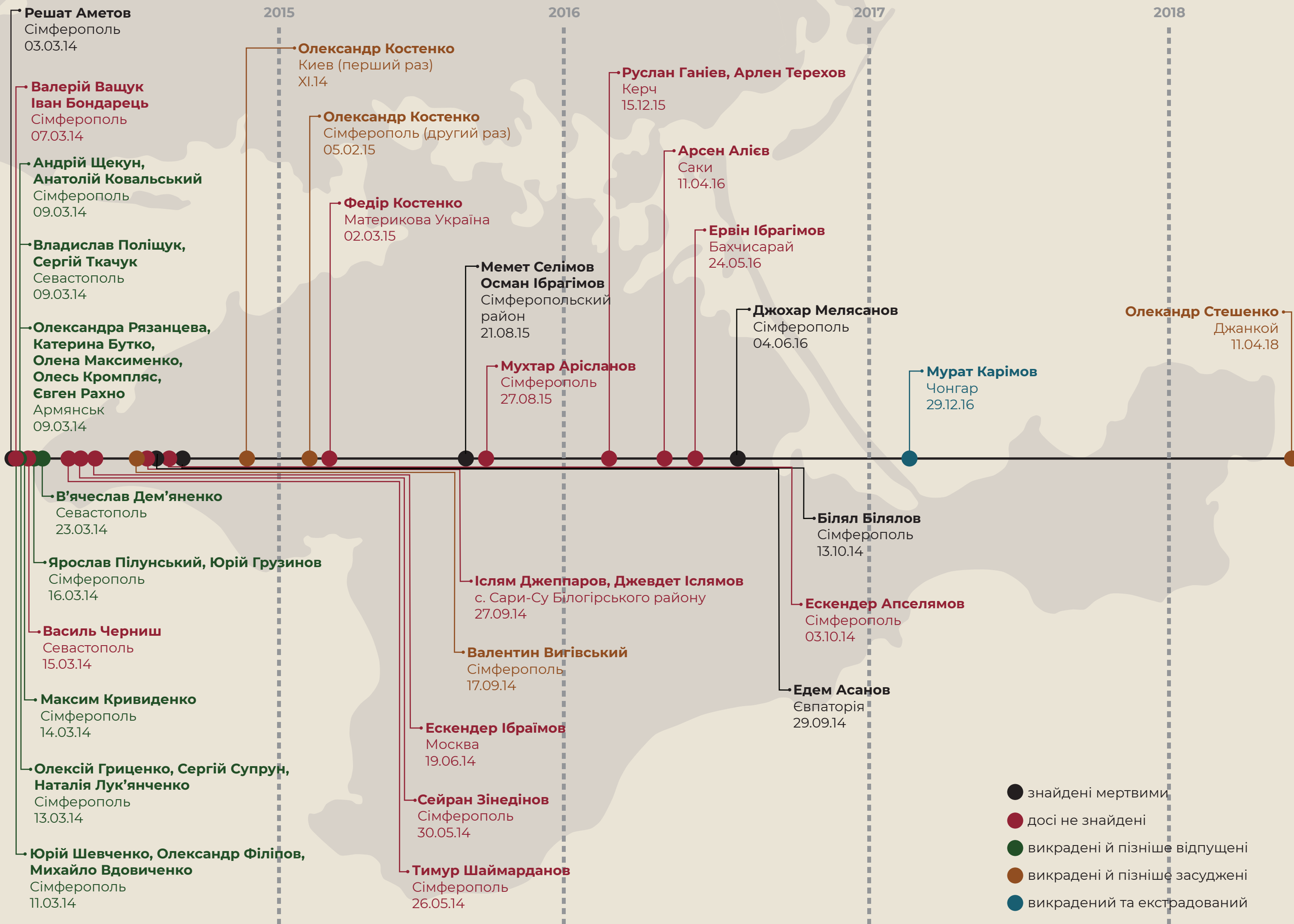
Резюме	3
Розділ 1. Методологія дослідження	10
Розділ 2. Основні міжнародні стандарти в сфері заборони насильницьких зникнень	13
2.1. Міжнародно-правова кваліфікація насильницьких зникнень	16
2.2. Елементи злочину проти людяності в формі насильницького зникнення	18
2.3. Зобов'язання держав щодо насильницьких зникнень	21
Розділ 3. Випадки насильницьких зникнень, в яких зафіксовані факти причетності державних органів до зникнення	28
3.1. Валерій Ващук та Іван Бондарець	29
3.2. Василь Черниш	34
3.3. Тимур Шаймарданов і Сейран Зінедінов	38
3.4. Іслям Джеппаров і Джевдет Іслямов	46
3.5. Федір Костенко	49
3.6. Мухтар Арісланов	53
3.7. Арсен Алієв	55
3.8. Ервін Ібрагімов	58
Розділ 4. Випадки насильницьких зникнень, в яких зафіксовані обставини можливої причетності державних органів до зникнення	62
4.1. Ескендер Ібраїмов	63
4.2. Ескендер Апселямов	66
4.3. Руслан Ганієв і Арлен Терехов	68
Висновки	71
Рекомендації	75
Список аббревіатур	78

Резюме

- Команда КримSOS представляє друге дослідження випадків насильницьких зникнень в окупованому Криму. Вперше ми систематизували всі випадки зникнень у першому дослідженні, куди ввійшли випадки за 2014-2017 рр., включаючи жертв, які пізніше знайдені мертвими, звільнені, заарештовані й ті, чиї доля досі невідома. Станом на 2020 р. так і не були знайдені 15 жертв насильницьких зникнень. **Це дослідження присвячене саме цим 15 людям.**
- 15 вищезгаданих жертв насильницьких зникнень — це проукраїнські та кримськотатарські активісти або родичі когось із них. Де-факто кримська влада чинить величезний тиск на представників даних груп, оскільки вони сприймаються ними як явні чи приховані опоненти окупації Криму.
- Дослідження підготовлено на основі інформації від родичів і адвокатів зниклих, прямих і непрямих свідків цих злочинів, українських правоохоронних органів, а також інформації з відкритих джерел.
- **Цілі даного дослідження:** а) сприяння розслідуванню вищезазначених випадків насильницьких зникнень; б) систематизація і оновлення інформації про 15 жертв, які не були знайдені досі; в) аналіз даних випадків з точки зору міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права.
- У 11 з 15 згаданих випадків є докази причетності державних органів РФ або підконтрольних їй формувань до насильницьких зникнень (**Валерій Ващук, Іван Бондарець, Василь Черниш, Тимур Шаймарданов, Сейран Зінедінов, Іслям Джеппаров, Джевдет Іслямов, Федір Костенко, Мухтар Арісланов, Арсен Алієв, Ервін Ібрагімов**). Також є обставини, які свідчать — ці 11 випадків підпадають під визначення злочину проти людяності, є частиною широкомасштабних або систематичних нападів на проукраїнських активістів та кримських татар або їх родичів.
- У 4 випадках насильницьких зникнень на даний момент немає прямих доказів участі державних органів РФ або підконтрольних їм груп (**Ескендер Ібраїмов, Ескендер Апселямов, Руслан Ганієв, Арлен Терехов**).
- Хоча Росія й не є державою-учасницею Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень і Римського статуту Міжнародного кримінального суду, на неї як державу-окупанта Криму поширюється заборона на насильницькі зникнення. Також РФ має зобов'язання дотримуватися прав жителів Криму, що впливають з міжнародного права прав людини, зокрема, права на життя, заборони катувань і нелюдського поводження, права на свободу та особисту недоторканність, права на повагу до приватного життя, права на ефективні засоби захисту.
- Окупаційні правоохоронні органи не провели ефективного розслідування жодної із 15 справ насильницьких зникнень. По 3 випадкам (**Валерій Ващук, Іван Бондарець і Василь Черниш**) де-факто влада в Криму навіть не порушила кримінальні справи. По 9 порушеними справами (**Тимур Шаймарданов, Сейран Зінедінов, Іслям Джеппаров, Джевдет Іслямов, Ескендер Апселямов, Мухтар Арісланов, Руслан Ганієв, Арлен Терехов, Ервін**

Ібрагімов) слідство було призупинено. Окрім того, по 5 справах зафіксовані факти, що вказують на залякування родичів і свідків насильницьких зникнень з боку де-факто правоохоронних органів.

- По жодному з вищезазначених кейсів де-факто правоохоронні органи не розглядають версію причетності російських силових структур, «Кримської самооборони» або інших підконтрольних РФ груп. У той же час, вони намагаються нав'язати альтернативні версії зникнення, наприклад, виїзд воювати в Сирію чи комерційні конфлікти.
- Перед українськими правоохоронними органами стоять численні перешкоди для проведення розслідування випадків насильницьких зникнень в окупованому Криму. Це відсутність урядового контролю над територією Криму, відсутність регулярних контактів свідків та/або родичів з українською владою, фактичний хаос в українській правоохоронній системі в першій половині 2014 р. втрата цінних доказів у зв'язку з часом, відмова багатьох свідків від своїх показань під тиском де-факто правоохоронних органів, а також фактичне проживання близьких і родичів на окупованій території та небажання деяких із них продовжувати розслідування через побоювання і т.д. .

Таблиця. Короткий огляд насильницьких зникнень в окупованому Криму, жертви яких не знайдені, 2014-2020 рр.¹

Ім'я зниклого	Дата і місце зникнення	Можлива причетність	Розслідування та кваліфікація фактів насильницьких зникнень на тимчасово окупованій території АР Крим та м.Севастополя	Розслідування та кваліфікація фактів насильницьких зникнень на підконтрольній території України
Валерій Вашук	7 березня 2014, Сімферополь	«Кримська самооборона»	Кримінальна справа не порушувалася	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.438 КК України
Іван Бондарець	7 березня 2014, Сімферополь	«Кримська самооборона»	Кримінальна справа не порушувалася	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.438 КК України
Василь Черниш	15 березня 2014, Севастополь	«Кримська самооборона», колишні співробітники Служби безпеки України	Кримінальна справа не порушувалася	Прокуратура АР Крим; Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.438 КК України
Тимур Шаймарданов	26 травня 2014, Сімферополь	«Кримська самооборона», Федеральна служба безпеки Російської Федерації	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.105 КК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.438 КК України
Сейран Зінедінов	30 травня 2014, Сімферополь	«Кримська самооборона», Федеральна служба безпеки Російської Федерації	т.з. Головне слідче управління слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.105 КК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.438 КК України
Ескендер Ібраїмов	19-20 червня 2014, Москва	Не встановлено	Невідомо	Калинівська місцева прокуратура у Вінницькій обл., Калинівський відділ поліції Головного управління Національної поліції у Вінницькій обл., Ч.1. ст.115 КК України
Іслям Джеппаров	27 вересня 2014, с. Сари-Су	Федеральна служба безпеки Російської Федерації	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, п. «а, ж» ч.2 ст.126 КК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.2 ст.146 КК України

¹ Інформація на основі даних, отриманих за запитом від українських правоохоронних органів, родичів жертв насильницьких зникнень, їх адвокатів, інформації з відкритих джерел

Джевдет Іслямов	27 вересня 2014, с. Сари-Су	Федеральна служба безпеки Російської Федерації	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, п. «а, ж» ч.2 ст.126 КК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.2 ст.146 КК України
Ескендер Апселямов	3 жовтень 2014, Сімферополь	Не встановлено	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.126 КК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.115 КК України
Федір Костенко	2 березня 2015, імовірно матерікова Україна	Головне розвідувальне управління Генерального штабу Збройних сил РФ	т.з. відділ поліції №2 «Київський» Управління Міністерства внутрішніх справ РФ по м. Сімферополю	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.115 КК України, ч.ч.3,4 ст.190 КК України
Мухтар Арісланов	27 серпня 2015, Сімферополь	Поліція РФ	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.205 КК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.146 КК України
Руслан Ганієв	15 грудня 2015, Керч	Не встановлено	т.з. Слідчий відділ по м. Керч Головного слідчого управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.105 УК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, п.1 ч.2 ст.115 КК України
Арлен Терехов	15 грудня 2015, Керч	Не встановлено	т.з. слідчий відділ по м. Керч Головного слідчого управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.105 УК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, п.1 ч.2 ст.115 КК України
Арсен Алієв	11 квітня 2016, Саки	Невідомі в уніформі	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, ч.1 ст.126 КК РФ	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.115 КК України
Ервін Ібрагімов	24 травня 2016, Бахчисарай	Державна інспекція безпеки дорожнього руху Міністерства внутрішніх справ РФ	т.з. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим, п. «а, в» ч. 2 ст. 126 УК РФ, Призупинено	Прокуратура АР Крим, Слідчий відділ Головного управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, ч.1 ст.438 КК України

Розділ 1. Методологія дослідження

Команда КримSOS регулярно фіксувала випадки насильницьких зникнень і викрадень в окупованому Криму в період коли вони відбувалися (2014-2016 рр). До сьогодні 15 із цих злочинів залишаються нерозкритими. Сьогодні відсутня будь-яка інформація про місцезнаходження і долю 15 зниклих людей. Де-факто влада Криму не проводить ефективне розслідування цих випадків, заперечує свою причетність і відносить їх до категорії побутових злочинів. Вона не пов'язує ці злочини з окупацією півострова, залякуванням і викоріненням нелояльних до окупації груп населення.

Цілі дослідження:

- сприяти процесу розслідування;
- зібрати та оновити всю інформацію про 15 випадків насильницьких зникнень, жертв яких ще не знайшли;
- проаналізувати дані кейси з точки зору міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права..

Відповідно до мети, ми зосередили увагу на таких **завданнях**:

1. надати детальний опис кожного відомого нам випадку насильницького зникнення;
2. вивчити розповсюдженість явища насильницьких зникнень в Криму і визначити чи мають вони характер системних нападів на цивільне населення;
3. встановити, чи причетні до цих злочинів державні органи РФ та/або підконтрольні їм групи;
4. з'ясувати, чи проводиться ефективно розслідування випадків насильницьких зникнень.

У цьому звіті проаналізовані тільки випадки насильницьких зникнень, які на думку авторів, відповідають критеріям Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р.

У звіт увійшли випадки:

1. арештів, затримань або викрадень;
2. вчинені державою або за її дозволу/підтримки/згоди;
3. з наступною відмовою держави визнати таке позбавлення волі або повідомити про долю чи місцезнаходження жертв з метою позбавлення їх законного захисту протягом тривалого періоду часу.

Описані в звіті випадки насильницьких зникнень проаналізовані з урахуванням контекстуального елементу злочинів проти людяності — свідомого широкомасштабного або систематичного нападу на цивільних осіб.²

² Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.7 (1)(i), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

Варто наголосити, що насильницькі зникнення як порушення міжнародного кримінального права можуть відбуватися тільки державними органами або підконтрольними їм групами. Звіт не включає інші категорії викрадень так як вони не підпадають під категорію насильницьких зникнень з точки зору міжнародного кримінального права та міжнародного права прав людини. Також автори не включали випадки зникнень, за якими на момент написання звіту не було доказів причетності представників державної влади або підконтрольних їм осіб.

Є ряд випадків викрадень (див. [розділ 4](#)), в яких на момент написання звіту не виявлено прямих доказів причетності державних органів РФ або підконтрольних їм груп. Однак причетність органів РФ до зникнень побічно підтверджується фактами, що жоден з випадків не був належним чином розслідуваний окупаційною владою, жертви викрадень — кримські татари, одна з найуразливіших груп в Криму яку піддають обшукам, арештам, кримінальним та адміністративним переслідуванням. Ми не виключаємо можливість вилучення таких випадків зі списку насильницьких зникнень за умови знаходження винних через ефективне та неупереджене розслідування де-факто владою; проведення ефективних розслідувань де-факто владою; і за умови, що особи, причетні до скоєння цих злочинів, не є представниками державних органів або підконтрольних їм осіб.

Отже, у даний звіт ввійшли тільки випадки нерозкритих насильницьких зникнень, що відбулися в контексті окупації Криму Росією, в рамках широкомасштабного і систематичного нападу окупаційної влади і підконтрольних їй груп на цивільних осіб з метою викоринення і залякування реальних або уявних опонентів окупації.

Цей звіт був написаний на основі інформації, наданої членами сімей жертв насильницьких зникнень, їх адвокатами, прямими і непрямими свідками, а також на основі даних, отриманих за запитом від українських правоохоронних органів і з відкритих джерел.

Більшість описаних в звіті випадків є резонансними і стали відомими завдяки засобам масової інформації або повідомленням від родичів. Разом з тим, ми не виключаємо, що були й інші випадки насильницьких зникнень, які залишаються невідомими.

Розділ 2. Основні міжнародні стандарти в сфері заборони насильницьких зникнень

Насильницькі зникнення є одним з найсерйозніших порушень фундаментальних прав людини. Вони визнані міжнародною спільнотою «образою людської гідності»³ та «серйозним злочином проти гідності людини»⁴. Коли насильницькі зникнення носять умисний широкомасштабний та/або систематичний характер вони можуть визнаватися злочином проти людяності⁵.

Відповідно до Декларації про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 1992 р., кожній людині має гарантуватися свобода від насильницьких зникнень, а практика насильницьких зникнень заборонена для всіх держав за будь-яких обставин⁶. Заборона викрадень і таємних затримань не підлягає ніяким відступам, є абсолютною та діє навіть під час надзвичайних ситуацій⁷. Заборонена широкомасштабна і систематична практика насильницьких зникнень, та поодинокі випадки зникнень⁸.

У договірному праві щодо насильницьких зникнень найбільш повно закріплені норми в Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. (далі — Конвенція) і Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 р. (далі — Статут)⁹.

Варто наголосити, до насильницьких зникнень застосовні й інші міжнародні договори з прав людини і гуманітарного права, так як вони є комплексним злочином¹⁰ і являють собою порушення цілого ряду прав людини:¹¹ право на життя, право на визнання правосуб'єктності, право на свободу та особисту недоторканність, право не піддаватися тортурам та іншим жорстоким нелюдським або принижуючим гідність видам поведінки та покарання, право на повагу до приватного життя, право на ефективні засоби захисту тощо. Ці права закріплені

3 Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р., ст.1, http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml

4 Міжамериканська конвенція про насильницькі зникнення від 9 червня 1994 р., преамбула, пара. 3 <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-60.html>

5 Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.7 (1)(i), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588; Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р., ст.5, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154;

6 Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р., ст.2, ст.6, ст.7 http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml, Міжамериканська конвенція про насильницькі зникнення від 9 червня 1994 р., ст.1.(a), ст.8, ст.9 <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-60.html>, Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.1 (2), ст.6 (2), ст.23 (2) http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disappearance.shtml

7 Комітет ООН з прав людини, Зауваження загального порядку № 29, Відхилення від прав у зв'язку з надзвичайною ситуацією (стаття 4), 2001., пара. 13b, Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.1 (2), http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disappearance.shtml.

8 Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р., ст.1, https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml

9 Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.2, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154; Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.7 (1)(i), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

10 Елементи злочину, Стаття 7 (1) (i) Злочин проти людяності у вигляді насильницького зникнення людей, https://www.un.org/ru/documents/rules/icc_elements.pdf

11 Див., напр., Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 року, ст.1; Комітет ООН з прав людини, повідомлення No. 992/2001, Луїза Бусруал проти Алжиру, висновок від 30 березня 2006, пара. 9.2; повідомлення No. 950/2000, Джегатісвара Сарма проти Шрі Ланки, висновок від 16 липня 2003, пара. 9.3; повідомлення No.1196/2003, Бушерф проти Алжиру, висновок від 30 березня 2006, пара. 9.2; Робоча група ООН з насильницьких зникнень, Коментар до статті 17 Декларації про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, прийнятий 18 грудня 2000, UN Doc. E/CN.4/2001/68, пара. 31; Звіт від 26 січня 2011, UN Doc. A/HRC/16/48, пара. 39.

в таких міжнародно-правових актах, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984), Женевській конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни (1949) Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол I) 1977 р та ін.. Усі перераховані акти є обов'язковими як для України, так і для РФ.

2.1. Міжнародно-правова кваліфікація насильницьких зникнень

Відповідно до Декларації про захист всіх осіб від насильницьких зникнень (1992), насильницькі зникнення є **серйозним порушенням прав людини** (ст. 1). Хоча в основних каталогах прав людини, включаючи Загальну Декларацію Прав Людини і Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ), не міститься заборона насильницьких зникнень, в них міститься заборона інших порушень прав людини (див. [Резюме](#)), супутніх насильницьким зникненням.

Згідно Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень і Римському статуту Міжнародного кримінального суду, насильницькі зникнення є **злочином проти людяності**, якщо вони відбуваються в рамках широкомасштабного або системного нападу на будь-яких цивільних осіб.¹²

Окрім того, якщо є достатні підстави вважати, що жертви насильницьких зникнень були вбиті, це діяння може кваліфікуватися як ще один злочин проти людяності — вбивство, та/або як **воєнний злочин** — умисне вбивство відповідно до Римського статуту,¹³ а також як **серйозне порушення норм Женевських конвенцій** 1949 р.,¹⁴ і як військовий злочин згідно Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) 1977 р.¹⁵ Крім міжнародних договорів, заборона насильницьких зникнень є нормою звичаєвого міжнародного права і є обов'язковою для всіх без винятку держав світу.¹⁶

У правозастосовній практиці заборона насильницьких зникнень відображена у звітах Робочої групи ООН з насильницьких або недобровільних зникнень, яка визнає їх міжнародним злочином.¹⁷ Міжнародний кримінальний трибунал у справах колишньої Югославії також визнав насильницькі зникнення злочином проти людяності.¹⁸ Відповідно до встановленої прецедентної практики Європейського суду з прав людини,¹⁹ насильницькі зникнення кваліфікуються

12 Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.5, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154; Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.7 (1)(i), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

13 Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.7 (1)(i), ст.8 (2)(a)(i), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

14 Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 р., ст.147, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

15 Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) 1977 р., ст.75 (2)(a), ст.85 (5), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

16 Звичайне міжнародне гуманітарне право, під редакцією Жана-Марі Хенкертса і Луїзи Досвальд-Бек, 2006, правило 98.

17 Робоча група ООН з насильницьких зникнень «Загальний коментар до ст. 17 Декларації», E/CN.4/2001/68, від 18 грудня 2000, пара. 31; звіт UN Docs E/CN.4/1999/62 від 28 грудня 1998, пара. 333, звіт E/CN.4/2000/64 від 21 грудня 1999, пара. 137 та звіт E/CN.4/2002/79 від 18 грудня 2002.

18 Міжнародний трибунал по колишній Югославії, справа Прокурор проти Зорана Купрешкіча і інших, справу No IT-95-16-A, пара. 566, рішення від 14 січня 2000.

19 Council of Europe, Missing persons and victims of enforced disappearance in Europe, p.38-40, <https://rm.coe.int/missing-persons-and-victims-of-enforced-disappearance-in-europe-issue-/16806daa1c>

як сукупність порушень, включаючи в абсолютній більшості розглянуті Судом випадки порушення прав на свободу і особисту недоторканність,²⁰ а також порушення права на життя,²¹ заборону катувань та нелюдського поводження, в т.ч. порушення стосовно зниклого безвісти та членів сім'ї, які перебувають в скорботі.²² У деяких випадках суд також визнав порушення права на повагу до приватного і сімейного життя та права на ефективні засоби захисту.²³

20 Див. Рішення ЄСПЛ у справі Чакиджи проти Туреччини, №23657/946, 1999 р., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-58282%22>

21 Див. Рішення ЄСПЛ у справі Базоркіна проти Росії, № 69481/01, 2006 р., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-76493%22>; рішення ЄСПЛ у справі Басаєва проти Росії № 74237/01, 2007 р., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22dmdocnumber%22:%22815097%22,%22itemid%22:%22001-80025%22>

22 Див. Рішення ЄСПЛ у справі Яновец та ін. Проти Росії, № 55508/07 та № 29520/09, 2013 р., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-110513%22>

23 Див. Рішення ЄСПЛ у справі Кіпр проти Туреччини, № 25781/94, 2001 р., <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22001-59454%22>; рішення ЄСПЛ у справі Сабанчієва і ін. проти Росії, № 38450/05, 2013 р., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-120070%22>

2.2. Елементи злочину проти людяності в формі насильницького зникнення

Ст. 7 (2)(i) Римського статуту Міжнародного кримінального суду²⁴ визначає насильницьке зникнення як:

- арешт, затримання або викрадення людей;
- здійснене державою або політичною організацією²⁵ чи з їх дозволу, за їх підтримки або згоди;
- з наступною відмовою визнати факт позбавлення волі або приховування інформації про долю або місцезнаходження зниклої особи з метою позбавити її захисту зі сторони закону протягом тривалого періоду часу.

Згідно Елементів злочинів МКС, злочин насильницького зникнення є комплексним, тобто, складається з сукупності декількох діянь.

Він включає в себе такі елементи:²⁶

1. Виконавець:

- заарештував, затримав або викрав одну чи декілька осіб;²⁷ або
- відмовився визнати факт арешту, позбавлення волі або викрадення, або надати інформацію про долю чи місцезнаходження такої особи або осіб.

2. Після або під час такого арешту, затримання або викрадення

- була відмова визнати факт такого позбавлення волі й надати інформацію про долю або місцезнаходження такої особи чи осіб; або
- у цьому було відмовлено після або під час такого позбавлення волі.

3. Виконавець знав, що:

- такий арешт, затримання або викрадення при звичайному розвитку подій буде супроводжуватися відмовою визнати факт позбавлення волі або надати інформацію про долю або місцезнаходження такої особи чи осіб; або
- така відмова мала місце після або під час цього позбавлення волі.

²⁴ Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.7 (2)(i), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

²⁵ У Статуті немає визначення такої організації, однак, ґрунтуючись на практиці Суду, можна зробити висновок, що мається на увазі організація, яка «володіє достатніми коштами для просування або заохочення кампанії за участю багаторазового вчинення дій, згаданих у ст.7 (2) Римського статуту». Див. Рішення судової палати II Міжнародного кримінального суду по Ситуації в Демократичній республіці Конго в справі Прокурора проти Жермена Катанга від 7 березня 2014 р., пара. 1117: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2015_04025.PDF

²⁶ Елементи злочину, Стаття 7 (1) (i) Злочин проти людяності у вигляді насильницького зникнення людей, https://www.un.org/ru/documents/rules/icc_elements.pdf

²⁷ При цьому для кваліфікації не має значення, чи мав сам арешт або затримання законний характер..

4. Такий арешт, затримання або викрадення було скоєно державою або політичною організацією або з їх дозволу, за їх підтримки або згоди.
5. Така відмова про визнання факту позбавлення волі або відмова надати інформацію про долю або місцезнаходження такої особи чи осіб була здійснена державою або політичною організацією, чи з їх дозволу або за їхньої підтримки.
6. Виконавець мав намір на тривалий час позбавити таку особу або осіб законного захисту.
7. Діяння було вчинене в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення.
8. Виконавець знав, що діяння є частиною широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, або мав умисел зробити його частиною такого нападу.

У ст. 2 і ст. 5 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень²⁸ представлено короткий, але схожий опис насильницького зникнення з різницею в формулюванні четвертого і шостого елементів, зазначених вище. Політична організація не входить в число суб'єктів скоєння злочину. У шостому елементі «тривале позбавлення осіб захисту закону» згадується як наслідок насильницького зникнення, а не як його мета. 11 з 15 описаних в цьому звіті випадків насильницьких зникнень відповідають критеріям обох формулювань, так як обставини зникнень дають підстави стверджувати, що вони були здійснені представниками державних органів РФ або підконтрольними їм особами з метою позбавлення викрадених осіб захисту закону. І такі особи дійсно були позбавлені захисту закону внаслідок зникнення.

Важливо зазначити, що відповідно до Римського статуту і Елементів злочинів, насильницьке зникнення як злочин проти людяності може бути здійснено тільки специфічним суб'єктом — державою або політичною організацією, або з їх дозволу, при їх підтримці або обізнаності. Відповідальність за такі злочини може нести тільки фізична особа — представник держави, організації, або підконтрольна їм особа, яка його вчинила, зважилася на його вчинення, наказала зробити, підбурювала, посприяла чи в інший спосіб підтримала його здійснення. Проте, притягнення до відповідальності винної особи не виключає відповідальності держави згідно міжнародного права.²⁹ Головним обов'язком держав в разі вчинення такою особою злочину насильницького зникнення є розслідування злочину³⁰ і притягнення особи до кримінальної відповідальності за національним законодавством, або видача її іншій державі чи міжнародному кримінальному

28 Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.2, ст.5, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154;

29 Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.25, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

30 Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.3 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

судовому органу.³¹ Варто наголосити, держава зобов'язана провести ефективне розслідування й якщо викрадення було скоєно приватними особами. Проте в такому випадку, як зазначалося вище, діяння не буде кваліфікуватися як насильницьке зникнення.

Також акцентуємо — насильницьке зникнення є триваючим злочином. Початком його здійснення є момент фактичного позбавлення викраденої особи свободи, а кінцем — припинення приховування долі та місцезнаходження зниклого.³² Отже, злочини насильницьких зникнень, які здійснює окупаційна влада Криму і які розглянуті в цьому звіті, продовжуються на момент написання цього звіту.

Строки давності злочинів насильницьких зникнень (якщо вони носять поодинокий характер) мають бути тривалими і відповідати особливо тяжкому характеру даного виду злочину.³³ До масових та/або систематичних насильницьких зникнень, як злочинів проти людяності, терміни давності не застосовуються.³⁴

Варто звернути увагу, що жертвами насильницьких зникнень є не тільки викрадені, а й їхні родичі та близькі, оскільки зникнення завдає їм страждань, які міжнародним співтовариством прирівнюються до нелюдського ставлення.³⁵ Близькі жертв мають право на подачу відповідних позовів в національні та міжнародні судові та позасудові інстанції, а також право на компенсацію. Більше того, міжнародні організації також визнають, що насильницькі зникнення провокують загальне відчуття небезпеки в цілих спільнотах і групах.³⁶

31 Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.3, ст.6, ст.9 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154; Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., Преамбула, ст.17, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

32 Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р., ст.17 (1), https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml.

33 Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р., ст.17 (3), https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml.

34 Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., ст.29, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

35 Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р., ст.1, https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml; Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.24 (1) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154; Комітет ООН з прав людини, повідомлення No.107/1981, Марія дель Кармер Альмеїда де Куінтерос проти Уругваю, висновок від 21 липня 1983, пара. 14; повідомлення No. 542/1993, Катомбе Л. Цшішімбі проти Заїру, пара. 5.5, висновок від 25 березня 1996; повідомлення No. 950/2000, Джегатісвара Сарма проти Шрі Ланки, пара. 9.5, висновок від 16 липня 2003; повідомлення No. 992/2001, Луїза Бусруаль проти Алжиру, пара. 9.8, висновок від 30 березня 2006, повідомлення No.449 / 1991 року, Мойжіка проти Домініканської Республіки, пара. 5.7 від 10 серпня 1994 повідомлення No.1196 / 2003, Бушерф проти Алжиру, пара. 9.6, висновок від 30 березня 2006, повідомлення No. 1865/2009, Мукунда Седхаї проти Непалу, пара. 8.4, висновок від 19 липня 2013; Європейський суд з прав людини, справу No, 15/1997/799/1002, Курт проти Туреччини, пара. 130-134; Робоча група з насильницьких зникнень, звіт E/CN.4/тисячу чотиреста дев'яносто два від 31 грудня 1981, пара. 165.

36 24-а міжнародна конференція Червоного Хреста і Червоного півмісяця, Резолюція 2 «Насильницькі або недобровільні зникнення», пара. 291, UN Doc E/CN.4/1985/15..

2.3. Зобов'язання держав щодо насильницьких зникнень

Відповідно до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, держави-учасниці мають такі зобов'язання:

1. **Абсолютна заборона** здійснення насильницьких зникнень представниками держави або ж особами, чи групами осіб, що діють з дозволу, за підтримки або за згодою держави (негативне зобов'язання) (ст. 1).
2. **Зобов'язання ефективно розслідувати** насильницькі зникнення, вчинені особами або групами осіб, що діють без дозволу, підтримки чи згоди держави (ст. 3). Щоб розслідування визналися ефективними вони мають відповідати критеріям:³⁷
 - **Розслідування повинні проводитися сумлінно**, тобто мати на меті запобігання безкарності і повторному вчиненню злочинів, для чого повинні бути використані всі доступні правові механізми;
 - Розслідування повинні бути **ініційовані незалежно від того чи була подана заява** про вчинення злочину;
 - Система розслідування, органи та особи, які його ведуть, мають бути **неупередженими і незалежними**. Вони самі не повинні бути підозрюваними у скоєнні насильницьких зникнень, і мають не залежати від підозрюваних і/або установ, до яких належать підозрювані;
 - Розслідування повинно бути **ретельним і ефективним**. Особи, які проводять розслідування, мають використовувати всі необхідні механізми, щоб встановити умови та обставини вчинення злочинів, включаючи особистість жертви, всі факти щодо викрадення, ідентифікувати всіх можливих свідків і отримати їх показання, встановити причину, спосіб, місце і час викрадення;
 - Розслідування мають проводитися **швидко і без затримок**; розслідування повинні бути розпочаті як тільки державним органам стало відомо про факти насильницьких зникнень, або є достовірні підстави вважати, що мали місце такі злочини;
 - Мають існувати **законодавчі механізми**, що регулюють розслідування **і органи**, які їх проводять, **мають бути наділені** всіма необхідними **повноваженнями**, в т.ч. для отримання всієї необхідної інформації, мати доступ до будь-яких місць та документів необхідних для слідства, і мати повноваження забезпечувати привід свідків та підозрюваних;

³⁷ International Commission of Jurists, "Enforced Disappearance and Extrajudicial Execution: Investigation and Sanction," A Practitioners Guide No. 9, Geneva, 2015, pp. 127-158

- **Жертвам злочинів, їх сім'ям** і всім особам, залученим в розслідування повинна бути гарантована **безпека** і захист від будь-якого насильства або його загрози, залякування, порушень і репресій;
 - **Залучення до відповідальності** державних посадовців або приватних осіб, що **перешкоджають проведенню розслідувань**, або які залучені в дії, спрямовані на приховування інформації про долю і місцезнаходження жертв насильницьких зникнень, в тому числі звільнення співробітників, що перешкоджають розслідуванню, або переведення на іншу позицію.
3. **Зобов'язання притягнути до відповідальності винних** у вчиненні насильницьких зникнень. До відповідальності має бути залучена будь-яка особа, яка вчиняє акт викрадення, в тому числі наказує, підбурює або спонукає його зробити, зазіхає на його вчинення, є співучасником або бере участь в ньому (ст. 6). Залучення до відповідальності повинно здійснюватися відповідно до міжнародних стандартів у сфері правосуддя.
4. **Для притягнення до відповідальності держави зобов'язані співпрацювати:** якщо підозрюваний перебуває на території певної держави, то у цієї держави є зобов'язання видати або притягнути його до відповідальності, незалежно від громадянства підозрюваного і жертви, а також місця, де стався злочин (ст. 11). Також держави зобов'язані надавати взаємну правову допомогу у кримінальних справах, порушених за фактом вчинення викрадення, включаючи надання всіх наявних в їх розпорядженні доказів, необхідних для розгляду (ст. 14).
5. **Держави зобов'язані вживати заходів для запобігання таким порушенням,** а саме:
- вживати заходів для запобігання таємного утримання під вартою (ст. 17);
 - гарантувати доступ до інформації про затриманого будь-якій особі, яка має законний інтерес (ст. 18);
 - забезпечувати професійну підготовку військових або цивільних посадових осіб, медичного персоналу, співробітників державних органів та інших осіб, які можуть мати стосунок до тримання під вартою чи поводження з будь-якою особою, позбавленою волі, а також вживати інших заходів для запобігання зникнень (ст. 23).

Відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду, держави-учасниці, а також держави, що визнали юрисдикцію суду в порядку, передбаченому ст. 12 (3) Статуту, зобов'язані:

- **самостійно здійснювати розслідування** насильницьких зникнень і кримінальну юрисдикцію над особами, що несуть відповідальність за їх вчинення (Преамбула, ст. 17 (1)(b));
- в разі небажання/нездатності розслідувати насильницькі зникнення і в разі відкриття Судом провадження по справі, **всебічно співпрацювати з**

Судом в проведенні ним розслідування злочину і здійсненні кримінального переслідування за ці злочини (ст. 86);

- **заарештувати і надати Суду підозрювану особу** (ст. 89, ст. 92);
- **надавати Суду інші види допомоги** для сприяння розслідуванню і кримінальному переслідуванню, включаючи розшук осіб або предметів; збір доказів; надання Суду документів; допит осіб; сприяння добровільній явці в суд свідків та експертів; здійснення обшуків і накладання арешту; захист потерпілих і свідків, збереження доказів та ін. (ст. 93);
- **забезпечити наявність процедур**, передбачених національним правом, **для всіх форм співпраці з Судом**, зазначених у Частині 9 Статуту (ст. 88).

Росія, яка зберігає ефективний контроль над Кримом, не ратифікувала ні Конвенцію, ні Статут, а в 2016 р. відкликала свій підпис під Статутом, який дозволяв їй брати участь в роботі Суду в якості спостерігача.³⁸ Проте, на РФ як державу-окупанта Кримського півострова поширюється заборона на насильницькі зникнення,³⁹ а також зобов'язання шукати зниклих безвісти і повідомляти родичам їхню долю.⁴⁰ У кримінальному законодавстві РФ злочин «насильницьке зникнення» не передбачений, проте це не анулює обов'язки РФ розслідувати і притягати до відповідальності осіб, винних у насильницькі зникнення в рамках ст. 126 («Викрадення людини») і глави 16 («Злочини проти життя і здоров'я») Кримінального кодексу РФ.⁴¹ Також, відповідно до практики Європейського суду з прав людини, насильницькі зникнення порушують низку прав людини, що захищаються ЄКПЛ, в т.ч. право на свободу та особисту недоторканність, право на життя і заборону тортур. РФ зобов'язана забезпечити захист усіх прав, передбачених ЄКПЛ в Криму як держава, яка здійснює ефективний контроль над територією.⁴² Варто наголосити, окрім самої РФ, розслідувати злочини насильницьких зникнень може й МКС. Його юрисдикція поширюється на осіб, які вчинили злочини в Криму — суверенній території України, — відповідно до заяви України від 8 вересня 2015 р.,⁴³ незалежно від того чи ратифікований Римський статут РФ. Таким чином, громадяни будь-якої держави, в тому числі РФ, можуть нести індивідуальну міжнародну кримінальну відповідальність за вчинення насильницьких зникнень на території окупованого півострова в разі доведення їхньої провини. Беручи до уваги зобов'язання РФ зі звичайного міжнародного права та ЄКПЛ, представники влади та підконтрольні

38 Розпорядження Президента Російської Федерації «Про направлення генеральному секретарю ООН повідомлення про намір Російської Федерації не бути учасником Римського статуту Міжнародного кримінального суду» від 16 листопада 2016, <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201611160018>

39 Звичайне міжнародне гуманітарне право, під редакцією Жана-Марі Хенкертса і Луїзи Досвальд-Бек, 2006, правило 98.

40 Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) 1977 р., ст.32, ст.33 (1),(2)(b) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

41 Кримінальний кодекс Російської Федерації від 13 червня 1996, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/

42 ECtHR, Extra-territorial jurisdiction of States Parties to the European Convention on Human Rights, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Extra-territorial_jurisdiction_ENG.pdf

43 Звіт Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду про дії щодо попереднього розслідування 2019 р., п. 258, <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>

їм особи зобов'язані припинити практику насильницьких зникнень, а РФ повинна забезпечити проведення ефективного розслідування та притягнення до відповідальності винних у насильницьких зникненнях в Криму. Розслідування повинні бути проведені сумлінно і без затримок; бути ретельними, ефективними, неупередженими, незалежними і використовувати всі доступні юридичні інструменти і включати всі релевантні державні органи.

Проте, за чотири роки з моменту останнього зникнення, не затриманий жоден підозрюваний. По 3 випадках насильницьких зникнень навіть не порушено кримінальні справи (див. розділи [3.1](#) і [3.2](#)). По 9 справам слідство було призупинено (див. розділи [3.3](#); [3.4](#); [3.6](#); [3.8](#); [4.2](#); [4.3](#)). По 3 справам, незважаючи на наявність фото- і відеозаписів вчинення злочинів і показань свідків, немає публічних даних щодо того як відбувалися викрадення, їх причини, місце і час, та можливих підозрюваних (див. розділи [3.6](#); [3.7](#); [3.8](#)). У той же час, по 5 справах нами зафіксовані факти, що вказують на залякування родичів і свідків з боку правоохоронних органів (див. розділи [3.3](#); [3.4](#); [3.6](#)). Згідно з отриманою інформацією, правоохоронні органи не розглядають версію про причетність до зникнень державних органів, «Кримської самооборони» або інших підконтрольних РФ організацій ні в одній зі справ. У той же час, російська влада намагається нав'язати альтернативні версії зникнення щоб заплутати родичів і громадськість (див. розділи [3.3](#); [3.4](#); [3.6](#); [3.8](#); [4.3](#)).

Україна ратифікувала Конвенцію про захисту усіх осіб від насильницьких зникнень в серпні 2015 р., і перераховані вище зобов'язання застосовуються до неї в повному обсязі — як до держави-учасниці Конвенції. **Відповідно до Конвенції, Україна, у першу чергу, зобов'язана ефективно розслідувати випадки насильницьких зникнень.** Також Україна зобов'язана в найкоротший термін порушити кримінальні справи за фактами і складом насильницьких зникнень незалежно від факту подання заяви; мають бути визначені державні органи, які проводять розслідування і механізми для їх проведення; в рамках розслідувань повинні бути використані всі необхідні механізми, щоб встановити умови та обставини вчинення злочинів, включаючи особистість жертви, всі факти щодо викрадення, ідентифікувати всіх можливих свідків і отримати їх показання, встановити причину, спосіб, місце і час викрадення, а також особи підозрюваних.

Українські правоохоронні органи порушили кримінальні справи за фактами 15 випадків насильницьких зникнень в Криму. Однак, по закінченні 6 років з моменту скоєння перших злочинів, громадськості не надано будь-яких результатів розслідувань, наприклад, обставин вчинення злочинів і осіб підозрюваних. Проведення повноцінного розслідування ускладнюється відсутністю контролю над територією Криму, а також відсутністю доступу до доказів та свідків, які знаходяться на півострові. Крім того, багато доказів були загублені або перестали існувати з часом, частина свідків відмовилася від своїх свідчень під тиском окупаційної влади, а деякі родичі зниклих, які проживають в окупованому Криму, не зацікавлені в продовженні розслідування.

Розслідування та пошук жертв насильницьких зникнень ускладнюється відсутністю ефективної координації державних органів у цій сфері, відповідного нормативно-правового регулювання та баз даних. У Резолюції 2067 (2015) «Зниклі особи під час конфлікту в Україні» ПАРЕ акцентувало увагу на необхідності розгляду питання про створення спеціалізованого урядового органу, доручивши йому координацію роботи всіх державних і неурядових організацій, які працюють над проблематикою зниклих безвісти осіб; прийнятті спеціального закону про зниклих безвісти, який би законодавчо закріпив статус «зниклий» і «жертва війни», що дозволяло б сім'ям зниклих отримувати фінансову, соціальну і правову допомогу, включаючи державні відшкодування.⁴⁴ Хоча з моменту фіксації перших випадків насильницьких зникнень минуло вже більше 6 років, Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», який регулює статус жертв зникнень, був прийнятий лише в 2018 р.⁴⁵ Законом передбачено роботу Комісії з питань осіб, зниклих безвісти при особливих обставинах і ведення Єдиного реєстру таких осіб. Комісія мала б координувати діяльність державних органів, уповноважених обліковувати та розшукувати зниклих безвісти за особливих обставин. Проте, склад Комісії був повторно затверджений в кінці липня 2020 р. а Реєстр не діє, хоча положення про його роботу затверджено ще в 2019 р..

Незважаючи на те, що в Законі є посилання на Женевські конвенції, які трактують поняття «збройний конфлікт» у т.ч. і в значенні окупації (ст. 2, загальна для всіх ЖК), українські державні органи не застосовують Закон в контексті окупованого Криму. Це може пояснюватися тим, що в Законі як тимчасово окуповані території згадуються тільки тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей, але не АР Крим та м. Севастополь. Положення, що регулюють дії державних органів з пошуку жертв насильницьких зникнень також передбачають пошук жертв, зниклих в зоні бойових дій лише на сході України. Тобто, Закон прописаний таким чином, що його ефективне застосування можливе тільки на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей. Це означає, на державному рівні не застосовуються системні заходи для обліку та пошуку жертв насильницьких зникнень в Криму, а також не здійснюється системна підтримка сімей викрадених через недосконалість законодавства, яке повинно забезпечувати таку можливість. В результаті члени сімей і жертви зникнень, що відбулися в окупованому Криму, позбавлені права на пільги і гарантії, передбачені Законом.

Україна визнала юрисдикцію МКС в порядку, передбаченому ст. 12 (3) Римського статуту щодо міжнародних злочинів, що здійснюються в окупованому Криму з 20 лютого 2014 р.⁴⁶ Таким чином, на Україну поширюються всі зобов'язання, що випливають з Глави 9 Римського статуту. **Відповідно до Римського статуту,**

44 Резолюції ПАРЕ № 2067 «Зниклі особи під час конфлікту в Україні» ПАРЕ від 2015, <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21970&lang=en>

45 Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>

46 Звіт Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду про дії по попереднім розслідуванням 2019 р., пара. 270, <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>

Україна зобов'язана всебічно співпрацювати зі структурами МКС в проведенні ними попереднього розслідування ситуації в Україні (включаючи насильницькі зникнення в Криму) і проведенні повномасштабного розслідування, якщо воно буде відкрито. Однак, незважаючи на те, що починаючи з 2018 року злочин «насильницьке зникнення» передбачено в Кримінальному кодексі України (ст. 146-1 КК України), описані в звіті випадки насильницьких зникнень спочатку були кваліфіковані як умисні вбивства (ст. 115 КК України) та/або незаконне позбавлення волі чи викрадення (ст. 146 КК України). Пізніше стосовно деяких із них кваліфікація була змінена на порушення законів і звичаїв війни (ст. 438 КК України).⁴⁷ Прокуратура АР Крим, яка здійснює процесуальне керівництво більшості описаних в звіті випадків зникнень, аргументує таку кваліфікацію так: «Кримінальний Кодекс України було доповнено ст. 146-1 [...] 12.07.2018, у зв'язку з цим кваліфікувати суспільно небезпечні діяння осіб, вчинені до 12.07.2018 по ст. 146-1 КК України, неможливо в силу вимог кримінально-процесуального законодавства України».⁴⁸ Кримінально-процесуальне законодавство України не регулює питання дії кримінального закону в часі. Можна припустити, мається на увазі кримінальне матеріальне, а не процесуальне законодавство, а саме ст. 5 КК України («Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі»)⁴⁹. У свою чергу, обґрунтування неможливості застосування ст. 146-1 КК України вимог Кримінального кодексу України не має сенсу з точки зору національного законодавства та міжнародного права.

По-перше, в 11 випадках кваліфікації (за ст. 438 і ст. 115 КК України) норма щодо зворотної сили закону може застосовуватися (ч. 1 ст. 5 КК України) так як ст. 146-1 передбачає більш м'яке покарання, ніж ст. 438 і ст. 115.

По-друге, питання про зворотну силу закону взагалі не повинно ставитися тому, що згідно міжнародного права, насильницьке зникнення є триваючим злочином. Причиною чому насильницькі зникнення не розглядаються українськими правоохоронними органами як триваючі, може бути відсутність офіційних коментарів про застосування ст. 146-1 від вищих судових органів України та відсутність відповідної судової практики. Однак, з іншого боку, є норми міжнародних договорів, щодо яких ВРУ дала свою згоду і які є частиною національного законодавства України (ст. 9 Конституції України),⁵⁰ Звідси — насильницьке зникнення повинно вважатися триваючим злочином, тому що Україна є членом Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень,⁵¹ де насильницьке зникнення визначено як триваючий злочин (ст. 8 (1) Конвенції).⁵²

47 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

48 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим № 04/2-663ВИХ-20 від 02.09.2020 на на запит ГО «КримSOS».

49 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001., ст.5, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

50 Конституція України від 28.06.1996, ст.9, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#-Text>

51 Закон України "Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень" від 17.06.2015., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-19#n2>

52 Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р., ст.8 (1), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#n2

На наш погляд, вагомішою підставою чому ст. 146-1 не може застосовуватися для кваліфікації діянь, описаних у звіті, є те, що диспозиція ст. 146-1 не відповідає в повній мірі міжнародно-правовій кваліфікації насильницьких зникнень, в тому числі кваліфікації Римського статуту,⁵³ а санкція і термін давності — тяжкості скоєного.⁵⁴ Так як покарання за насильницьке зникнення має відповідати тяжкості цього злочину, існуюча на сьогодні кваліфікація є доцільною. Проте, кваліфікація діяння не як насильницького зникнення, а як вбивства або порушення законів і звичаїв війни може ускладнити ефективне розслідування українським правоохоронним органами та затруднити їх комунікацію з МКС. Ми вважаємо, доцільно внести зміни в ст. 146-1, які передбачатимуть більш тяжке покарання і відсутність термінів давності в даних діяннях, відповідно до стандарту МКС. Крім того, в українському кримінально-процесуальному законодавстві досі не закріплені процедури співпраці з МКС, описані у Частині 9 Статуту. У кращому випадку це ускладнить, а в гіршому — унеможливить сприяння України Суду в розслідуванні насильницьких зникнень і притягненні винних до відповідальності.⁵⁵

Отже, з огляду на відсутність контролю над територією Криму, ряд зобов'язань по Конвенції та Статуту не може бути виконаний Україною в повному обсязі. Однак, при цьому деякі позитивні зобов'язання все ж можуть застосовуватися. Серед них — проведення ефективного розслідування випадків насильницьких зникнень, включаючи створення для цього необхідних органів і нормативної бази; сприяння Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду в розслідуванні та розгляді в Суді відповідної ситуації, що можливо лише після приведення національного законодавства у відповідність Римському статуту; внесення змін до ст. 146-1 КК України та доповнення КПК України розділом, який регулює процедуру співпраці з МКС.

Всі перераховані фактори дозволяють зробити висновок, що державні органи України не можуть, а державні органи РФ не хочуть проводити ефективне розслідування насильницьких зникнень, які мають відношення до Криму. У зв'язку з цим, автори звіту зібрали достовірну і, на скільки це можливо, повну інформацію про обставини 15 насильницьких зникнень, жертви яких так не були знайдені; про стан розслідування, а також проаналізували випадки насильницьких зникнень відповідно до норм міжнародного права в надії, що цей звіт посприє швидшому і якіснішому розслідуванню насильницьких зникнень, пошуку зниклих і захисту їх прав та прав їх рідних в міжнародних судових та позасудових інстанціях.

53 Див. ст.7 (i) Римського статуту Міжнародного кримінального суду; ст.2, ст.5 Міжнародної конвенції для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р.; ст.17 (1) Декларації про захист всіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р.

54 Див. ст.29 Римського статуту Міжнародного кримінального суду; ст.8 Міжнародної конвенції для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р.; ст.17 (3) Декларації про захист всіх осіб від насильницьких зникнень від 18 грудня 1992 р.

55 Детальніше про негативні наслідки зволікання України з ратифікацією Римського статуту і приведенням національного кримінального та кримінально-процесуального законодавства у відповідність з нормами Статуту, див. GRC, Ukraine and the International Criminal Court, 2016, <https://www.globalrightscompliance.com/en/publications/ukraine-and-the-international-criminal-court>

**Розділ 3. Випадки
насильницьких зникнень,
в яких зафіксовані факти
причетності державних
органів до зникнення**

3.1. Валерій Ващук та Іван Бондарець

Викрадені 7 березня 2014 (Сімферополь)

Біографічна довідка

Іван Бондарець (1990 р.н.) і Валерій Ващук (1985 р.н.), жителі м. Рівне, учасники Революції Гідності на Майдані Незалежності в складі 40-ї сотні самооборони. Валерій Ващук був на Майдані з листопада 2013 р.. За словами його сестри Світлани, в ніч з 29 на 30 листопада 2013 р. її брата схопили співробітники «Беркута». Проте він зміг розстебнути куртку і «вистрибнути з неї», залишивши там телефон, паспорт і гроші (його телефон і паспорт пізніше знайшлися в бюро знахідок Майдану).⁵⁶ За зиму 2013-2014 рр. Валерій всього двічі приїжджав додому в Рівне. Іван працював у Рівному на будівництві. Він не був настільки активним учасником Євромайдану, як Валерій, і став брати участь в протестах за тиждень до втечі Віктора Януковича.⁵⁷ На Майдан його привів Валерій, з яким вони вже були знайомі протягом 1-2 років.⁵⁸ Іван одружений та має дочку. Зі зникненням Валерія, без годувальника залишилася його мати, також у Валерія є дитина.⁵⁹

Обставини зникнення

У березні 2014 Іван Бондарець та Валерій Ващук поїхали в Сімферополь щоб підтримати місцевих активістів. Сотник 40-ї сотні самооборони **Роман Семчишин** повідомив, що зниклі планували зупинитися в Криму у свого товариша (прізвище товариша йому невідоме). Вони були одягнені в камуфляжну форму і везли з собою бронжилети.⁶⁰ 7 березня 2014 р приблизно о 7:30-8:00, Валерій зателефонував сестрі **Світлані** й розповів, що відразу після прибуття поїзда їх затримала міліція, але відпустила після обшуку. Світлана порадила Валерію повертатися додому, так як їм може загрозувати небезпека, але Валерій заперечив, пояснивши, що вони повинні дочекатися якогось координатора. У свою чергу, Іван Бондарець

56 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.html#rec41050705>

57 Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: як в Криму зникли два учасники Майдану, 10.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27356576.html>.

58 Інтерв'ю з Антоніною Фаєнко проведено ГО «КримSOS» 13.02.2017

59 Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: як в Криму зникли два учасники Майдану, 10.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27356576.html>.

60 Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: як в Криму зникли два учасники Майдану, 10.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27356576.html>.

незадовго до 9:00 зателефонував своїй мамі Людмилі з іншого номера і сказав, що міліціонери зламали їх SIM-картки, а обіцяний координатор їх не зустрів і вони збираються повертатися до Києва.⁶¹ Через кілька годин родичі спробували з ними зв'язатися, але телефони вже були вимкнені. Зокрема, сестра Валерія намагалася додзвонитися йому, але його телефон спочатку був відключений, потім з'явився в мережі об 11-12 ранку, але на дзвінки ніхто не відповідав.

Невідомо хто міг бути кримським координатором, а ті, хто потенційно мав би знати про нього — це Самооборона Майдану, та ініціатива «Автомайдан», — повідомляють, що не знають хто міг бути цим координатором. Один з лідерів кримського євромайдан **Андрій Щекун** стверджує, що прізвища Ващука і Бондарцов вперше почув після свого звільнення з полону, де він був з 9 по 20 березня 2014 р.⁶²

Оскільки найближчі соратники активістів не знають деталей поїздки та людей, з якими вони планували зустрічатися або у кого планували зупинитися, можна припустити, що це була спонтанна поїздка. Виходячи зі слів Валерія про місцевого координатора, не виключено, що Івана Бондарця і Валерія Ващука запросив до Криму хтось із знайомих.

Правозахисниця **Марія Томак** допускає, що «якщо Ващук і Бондарець вийшли на перон в Сімферополі з розгорнутим українським прапором, вони мали мало шансів що їх не затримують».⁶³ Сотник Роман Семчишин каже, що Валерій Ващук скрізь носив з собою сокиру і припустив, якщо він взяв її з собою в Крим, то «шанси уникнути контактів з «Кримської самообороною» і правоохоронними органами взагалі зводилися до нуля».⁶⁴

Розповіді родичів Ващука і Бондарця про їх затримання на вокзалі і доставки в лінійний відділ міліції збігаються. Журналістське розслідування Грані.ру допускає — ці відомості можуть бути результатом постійного обміну інформацією між родичами, проте відсутні будь-які першоджерела, наприклад, дані про затримання. Родичі Ващука і Бондарця припускають, що зниклі відчули небезпеку в Криму і вирішили дзвонити в Київ, щоб їх забрали з Сімферополя. Розслідувачі з Грані.ру також припускають, що у них не було грошей, щоб самостійно виїхати з Сімферополя.⁶⁵

61 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-!#rec41050705>

62 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-!#rec41050705>

63 ван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: як в Криму зникли два учасники Майдану, 10.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27356576.html>

64 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-!#rec41050705>

65 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-!#rec41050705>

Версії зникнення

Журналістське розслідування Грани.ру висуває три версії зникнення Валерія Вашука і Івана Бондарця. Виходячи з першої версії, Вашук і Бондарець були серед людей Майдану, яких направили до Криму згідно з указом тодішнього глави СБУ Валентина Наливайченка для захисту місцевих активістів і різних установ. За другою версією, відправка Вашука і Бондарця в бронежилетах була провокацією, організованою проросійськими силами, з метою розпалювання страху в Криму і підготовці до анексії півострова. Сотник Семчишин каже, що в його сотні був один боєць, який представився колишнім співробітником правоохоронних органів, тісно спілкувався з Вашуком та Бондарцем, заявляв, що вони знаходяться на якійсь конспіративній квартирі (не уточнив, в Криму чи ні) і їм не варто дзвонити заради їх безпеки, а потім зник. Відповідно до третьої версії, Вашука та Бондарця могла захопити «Кримська самооборона» відразу після їх звільнення з лінійного відділу міліції, як це траплялося з іншими проукраїнськими активістами. Родичі стверджують, міліціонери погрожували Валерію та Івану, що передадуть їх колишнім співробітникам спецпідрозділу «Беркут». Таким чином, міліціонери могли викликати «Кримську самооборону» або інші формування, щоб самим не вплутуватися в неприємності.⁶⁶ Остання версія є найбільш реалістичною з урахуванням практики викрадень проукраїнських активістів на Сімферопольському вокзалі в березні 2014 р.

Рівненський оперативник з 20-річним стажем, який недовго займався розслідуванням зникнення Івана Бондарця, передбачає, що той міг втекти від своєї сім'ї під приводом участі в революційних подіях. На цю думку його наштовхнула наявність судимості у Івана.⁶⁷

Можлива причетність

Виходячи з однієї з версій зникнення, є велика ймовірність, що до викрадення Валерія Вашука і Івана Бондарця могла бути причетна «Кримська самооборона». Вона базується на словах проукраїнських активістів **Андрія Щекуна, Анатолія Ковальського і Юрія Шевченка**, які були викрадені на вокзалі Сімферополя 9-11 березня 2014 р. «Кримською самообороною», прихильниками партії «Русское единство» або співробітниками «спецслужб Криму» за вказівкою **Сергія Аксьонова**.⁶⁸ Адже, у ті дні Сімферопольський вокзал пильно контролювався проросійськими збройними угруповуваннями.⁶⁹ Ймовірно, цим угруповуванням наказували затримувати «підозрілих», на їх думку, людей з прибуваючих потягів Києва та з інших міст. Бондарця та Вашука могли спочатку затримати міліціонери

66 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Вашук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-!#rec41050705>

67 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Вашук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-!#rec41050705>

68 Центр Журналістських розслідувань, Активістів української громади Щекуна і Ковальського затримали за вказівкою Аксьонова, 09.03.14, <http://investigator.org.ua/news/121468/>; Радіо Свобода, Андрія Щекуна затримали «спецслужби Криму» - Аксьонов, 11.03.2014, <http://www.radiosvoboda.org/a/25292596.html>

69 Aleksandra Dvoretzskaya. 09.03.2014, Викрадення активістів Щекуна і Ковальського. <https://www.youtube.com/watch?v=fQj-NveRlu4&t=47s>

на Сімферопольському вокзалі, а потім викрасти представники «Кримської самооборони». На підставі показань, доступних КримSOS, Сергій Аксьонов міг бути причетний до викрадення проукраїнських активістів на Сімферопольському вокзалі, в тому числі Бондарця і Ващука. Є достовірні докази, що Аксьонов здійснював ефективний контроль над «Кримською самообороною».⁷⁰ Як фактичний командир «Кримської самооборони», Аксьонов може знати але приховувати інформацію про викрадених.⁷¹ За словами одного з очевидців, Аксьонов цілеспрямовано надавав фінансову і логістичну підтримку діяльності «Кримській самообороні».⁷² Крім того, в якості фактичного командира «Кримської самооборони» Аксьонов не вжив усіх необхідних заходів для запобігання викрадень активістів та покарання своїх підлеглих.⁷³

Розслідування в окупованому Криму

Російські слідчі органи в окупованому Криму навіть не порушували кримінальні справи за фактом зникнення Валерія Ващука та Івана Бондарця, заявляючи, що ніби-то ніхто не заявляв про їх зникнення.⁷⁴ Також немає ніякої інформації чи вони є в числі затриманих або засуджених.

Розслідування на підконтрольній території України

За словами правозахисниці Марії Томак правоохоронна система Криму з кінця лютого 2014 р. до «референдуму» перебувала у фактичному вакуумі. І в цей час і могли зникнути важливі документи щодо зникнення Ващука, Бондарця та інших проукраїнських активістів.⁷⁵ Зокрема, і «Кримське лінійне управління» МВС РФ і Національна поліція України заявляють, що не мають інформації про діяльність сімферопольського лінійного відділу в період з 7 по 25 березня 2014 р.⁷⁶

У квітні 2014 р. відділ МВС України в Рівненській області відправив матеріали кримінального провадження за фактом зникнення Валерія Ващука в Сімферополь, проте українські органи влади на той момент вже не діяли в Криму. Повідомляється, що прокуратура АР Крим намагалася встановити місцезнаходження цих матеріалів.⁷⁷

70 «Закон» так званої «Республіки Крим» від 17 червня 2014 р. №22-ЗРК «Про Народне ополчення - народну дружину Республіки Крим» (зі змінами); Закон так званої «Республіки Крим» від 26 жовтня 2016 р. № 288-ЗРК 016 «Про деякі аспекти участі громадян в охороні громадського порядку в Республіці Крим»

71 Сприяння скоєнню злочину згідно ст. 25 (3) (d) Римського статуту Міжнародного кримінального суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

72 Пособництво та підбурювання до скоєння злочину згідно ст. 25 (3) (c) Римського статуту Міжнародного кримінального суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

73 Відповідальність командира згідно ст. 28 (a) Римського статуту Міжнародного кримінального суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

74 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-#rec41050705>

75 Анастасія Москвичова, Крим.Реаліі, Зниклі в Криму: що з'ясували автори альтернативного розслідування, 30.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/29006474.html>

76 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.htm-#rec41050705>

77 Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму, липень-серпень 2015 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf

30 вересня 2015 р. Рівненський міський суд визнав Івана Бондарця зниклим безвісти.⁷⁸

На даний момент, розслідування зникнення Ващука та Бондарця проводиться Головним управлінням Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, а процесуальне керівництво ведеться Прокуратурою АР Крим.⁷⁹ Прокуратура АР Крим перекваліфікувала кримінальне провадження з ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство») на ч. 1 ст. 438 КК («порушення законів і звичаїв війни»). Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.⁸⁰

78 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.html#rec41050705>

79 Зниклі за Крим. Іван Бондарець і Валерій Ващук. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/page1892812.html#rec41050705>

80 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

3.2. Василь Черниш

Викрадений 15 березня 2014 (Севастополь)

Біографічна довідка

Василь Черниш (1978 р.н.), тернопольчанин, що на момент зникнення вже проживав в Криму. Василь допомагав українським військовим, був учасником Революції Гідності в Києві та активістом Автомайдану. Тривалий час був співробітником СБУ. У 2013 р. був звільнений (як він вважав, незаконно) зі служби в Севастопольському управлінні по боротьбі з економічними злочинами за відмову незаконно закрити кримінальну справу. Після звільнення безуспішно намагався відновитися на роботі через суд. Взимку 2013-2014 рр. був активним учасником київського Автомайдану.⁸¹ Після початку російської військової інтервенції Черниш повернувся додому в Севастополь, надавав допомогу українським військовим. Напередодні зникнення він допомагав з пошуком викрадених «Кримської самообороною» активісток Автомайдану **Олександри Рязанцевої** і **Катерини Бутко**.⁸² Крім того, Черниш поширював інформацію про державну зраду співробітників СБУ і переслідування активістів Автомайдану.⁸³ Будучи вихідцем із Західної України, Василь Черниш розмовляв виключно українською мовою, що виділяло його серед переважно російськомовного населення Криму. Василь неодружений. Близькі родичі Василя на даний момент не проживають в Україні.⁸⁴

Обставини зникнення

15 березня 2014 р. сусідка Черниша бачила як його забрали з власної квартири співробітники міліції. З тих пір про нього нічого не відомо. За словами активістів Автомайдану, про зникнення Василя Черниша не було кому оперативно заявити. Кримські активісти Автомайдану тоді потрапили в полон, а активісти Автомайдану на материковій частині України нічого не знали про Василя. Василь був неупублічним, а автомайданівці кажуть, що він проявив себе досить закритою

81 Інтерв'ю з Мар'яною Короненко проведено ГО «КримSOS» 14.02.2017.

82 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

83 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

84 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

людиною і нікого не здивував той факт, що він довгий час не виходив на зв'язок.⁸⁵ Журналістське розслідування Грані.ру вважає, що Василь, судячи з усього, не потрапив до списків на обмін бо ніхто не здогадувався що він зник в березні 2014 р.⁸⁶ Пошуком Василя Черниша займалися активісти Автомайдану, **Олег Сенцов** (до затримання), сім'я, знайомі через страхову компанію.

Активістка Автомайдану **Наталія Лук'янченко** повідомила, що після викрадення Черниш не був оформлений як затриманий правоохоронними органами. Також джерело з підконтрольних РФ кримських силових структур повідомило їй, що після встановлення контролю Росії представники української міліції не передавали їм Василя Черниша. За інформацією інших джерел Лук'янченко, Черниша немає в живих, проте Наталя не впевнена в достовірності цієї інформації.⁸⁷

Очевидці повідомляють, що Василь, підозрюючи що за ним стежать, постійно змінював квартири і намагався не ходити одними й тими ж маршрутами.⁸⁸

Його однокласник **Олександр** повідомляє, що до Василя двічі підходили якісь люди і радили якомога швидше виїхати з Криму.⁸⁹

При цьому, активісти Автомайдану кажуть, що у Василя не було грошей для виїзду на материк, так як уряд України вже заблокував рахунки кримських філій банків. За словами Олександра, Черниш звернувся за фінансовою допомогою до свого знайомого, який очолював одну з обласних податкових міліцій. Однак цей знайомий не встиг передати гроші.⁹⁰

Не виключено, що деяких свідків зникнення Черниша могли залякати. Журналістське розслідування Грані.ру повідомляє, що у людини в кримській «поліції», яка була джерелом інформації для Автомайдану нібито почалися проблеми через інтерес до долі Черниша. У той же час, сусіди Василя по сходам, включаючи того, який переїхав на материкову частину України, бояться розповідати про викрадення Василя. Цей сусід каже Василя «здала» сусідка, у якої з ним були сварки. Жінка нібито погрозувала «здати бандеру».⁹¹

Тодішня організація «Кримська польова місія з прав людини» (нині «Кримська правозахисна група») виявила, що на одному з севастопольських інтернет-форумів «Севастопольський політфорум» були опубліковані імена та адреси проживання проукраїнських активістів або їх родичів, а також заклики насильства щодо них. Однак дана інформація була видалена після отримання розголошу.⁹²

85 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

86 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

87 Інтерв'ю з Наталею Лук'янченко проведено ГО «КримSOS» 15.02.2017.

88 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

89 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

90 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

91 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

92 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, травень 2014 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_May_2014_RUS.pdf

Версії зникнення

«Медійна ініціатива «За права людини» вважає головною версією зникнення Василя Черниша конфлікт з колишніми колегами з СБУ.⁹³ Його знайомий севастопольський юрист вказує, що Василя Черниша могли затримати колишні співробітники СБУ, які перейшли на бік Росії та могли прагнути «зведення рахунків».⁹⁴ Правозахисниця **Ольга Решетилова** не виключає, що колишні колеги з севастопольського СБУ могли помітити Василя Черниша серед протестуючих під час Євромайдану і доповісти тодішньому начальнику Управління СБУ в Севастополі **Петру Зимі** (згодом перейшов на бік РФ). Решетилова також припускає, що Черниша могли помітити члени «Кримської самооборони» або силовики на мітингу біля пам'ятника Тарасу Шевченку в Севастополі 9 березня 2014 р.⁹⁵

Є підстави вважати, що Василя Черниша могли вбити. 13 травня 2014 р. було знайдено тіло двомісячної давності в Балаклавському районі поблизу Севастополя, однак немає інформації про ідентифікацію тіла.⁹⁶ Колишній співробітник СБУ допускає, що тіло Василя могли впізнати і захоронити його знайомі, а кримінальну справу закрити за закінченням терміну давності.⁹⁷

Ольга Решетилова називає дві альтернативні версії долі Василя Черниша: 1) як колишній співробітник спецслужб, щоб убезпечити себе, він міг змінити ім'я; 2) або він міг будь-якими способами вибратися з Криму на материкову Україну.⁹⁸

Олексій Гриценко, активіст Автомайдану, має три версії щодо зникнення Черниша: 1) вбивство; 2) приховане позбавлення волі; 3) продовження роботи в спецслужбах під іншим ім'ям.⁹⁹

Отримати нову інформацію про долю Василя складно, оскільки родичі просили їх не турбувати, змінили телефонні номери і перестали виходити на зв'язок.¹⁰⁰ Такі дії наштовхують на припущення, що їх могли залякати.

Можлива причетність

Родичі стверджують, що Василь Черниш став жертвою злочинів «Кримської самооборони».¹⁰¹

93 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

94 Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: загадкове зникнення соратника Сенцова, 06.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27349887.html>.

95 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

96 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

97 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

98 Тетяна Курманова, Крим.Реалії, 16.01.2018 <https://ru.krymr.com/a/28966848.html>

99 Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

100 Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: загадкове зникнення соратника Сенцова, 06.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27349887.html>

101 Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму, липень-серпень 2015 р. crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf

Версію про причетність до зникнення «Кримської самооборони» та російських силовиків допускає і координатор Кримської правозахисної групи **Ольга Скрипник**.¹⁰²

Розслідування в окупованому Криму

Російські правоохоронні органи в окупованому Криму навіть не порушували кримінальну справу за фактом зникнення Василя Черниша.¹⁰³ Представники російських уповноважених органів стверджують, що причина їх бездіяльності в тому, що їм не надходило повідомлень про зникнення активіста.

Розслідування на підконтрольній території України

15 березня 2014 р. в Голосіївському районному відділенні міліції Києва було відкрито кримінальне провадження за фактом «зникнення в АТО 14 березня 2014 р.», однак Василь зник 15 березня, а АТО почалася пізніше — в квітні 2014 року.¹⁰⁴

За словами сестри зниклого **Оксани Микуляк**, в Управлінні МВС Києва повідомили, що займатися пошуком Василя Черниша не будуть, оскільки в Криму цим займатися «неможливо».¹⁰⁵ Оксана також говорить, що в СБУ її «взагалі слухати не захотіли», так як Василь у них давно не працює.¹⁰⁶

Національна поліція України по АР Крим і м. Севастополю проводить розслідування за фактом зникнення Василя Черниша, а процесуальне керівництво ведеться Прокуратурою АР Крим.¹⁰⁷ В ході кримінального провадження Прокуратура АР Крим змінила кваліфікацію справи з ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство») на ч. 1 ст. 438 («порушення законів і звичаїв війни»). Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.¹⁰⁸

Прокуратура АР Крим відстежила трафіки мобільних телефонів Василя, однак, не провела допити нікого з родичів, включаючи Оксану Микуляк, з огляду на її перебування за кордоном. За словами заявника, у Василя Черниша немає родичів. На даний момент, Прокуратура АР Крим вживає заходів для встановлення та пошуку родичів Черниша.

¹⁰² Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: загадкове зникнення соратника Сенцова, 06.11.15, <http://ru.krymr.com/a/27349887.html>

¹⁰³ Анастасія Москвичова, Крим.Реалії, Зниклі безвісти: як розслідують справи зниклих кримчан на півострові та материковій Україні, 31.01.2017, <https://ru.krymr.com/a/28270301.html>

¹⁰⁴ Анастасія Москвичова, Крим.Реалії, Зниклі в Криму: що з'ясували автори альтернативного розслідування, 30.01.2018, <https://ru.krymr.com/a/29006474.html>

¹⁰⁵ Денис Веремєєв, Четверо кримських активістів залишаються зниклими безвісти, 21.07.2014, <https://ru.krymr.com/a/25465128.htm>

¹⁰⁶ Зниклі за Крим. Василь Черниш. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/chernysh>

¹⁰⁷ Крим.Реалії, В Прокуратурі АРК розповіли про розслідування викрадень в Криму, 11.01.2019, ru.krymr.com/a/news-predstavitel-prokuratury-ark-vedetsa-sledstvie-po-faktu-nasilstvennyh-ischeznovenii-v-krymu/29701898.html

¹⁰⁸ Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

3.3. Тимур Шаймарданов і Сейран Зінедінов

Викрадені 26 і 30 травня 2014 (Сімферополь)

Біографічна довідка

Тимур Шаймарданов (1980 р.н.) і Сейран Зінедінов (1981 р.н.) — жителі Сімферополя, співзасновники кримської організації «Український народний дім». Тимур працював фінансистом, має дітей. Сейран займався автоперевезеннями, має дружину. Активісти познайомилися навесні 2014 р. коли разом допомагали заблокованим українським військовим частинам, брали участь в акціях проти анексії Криму. У травні 2014 р. Шаймарданов і Зінедінов створили організацію «Український народний дім», яка об'єднала активістів, що підтримують територіальну цілісність України.

Обставини зникнення

Напередодні свого викрадення, Тимур Шаймарданов проводив пошуки свого соратника з «Українського народного дому» **Леоніда Коржа**, який зник в 20-х числах травня (пізніше знайшовся). У викраденні Шаймарданов звинувачував членів «Кримської самооборони». 26 травня 2014 р. Шаймарданов вийшов з дому і не повернувся. Пошуками Шаймарданова зайнявся його друг і соратник Сейран Зінедінов. 30 травня 2014 р. він зустрівся з колишньою дружиною Шаймарданова **Ольгою** в районі Строгонівка, що недалеко від свого будинку, і висловив припущення, що її чоловіка викрала «Кримська самооборона». За словами Ольги, під час цієї зустрічі Сейран передав **Ігорю, військовому зі штабу Військово-Морських Сил**, дані про Тимура, розраховуючи, що той допоможе організувати обмін.¹⁰⁹ Після зустрічі Зінедінов попрямував додому, але не дійшов близько 500 м. За словами його родичів, на відео з камери спостереження АЗС видно як біля активіста зупинилася машина, червоний Daewoo Lanos, в яку його примусово посадили.¹¹⁰

За інформацією, наданою мобільним оператором, після викрадення Сейрана Зінедінова, його телефон кілька разів вмикали з території пансіонату «Дельфін» під Євпаторією. У пансіонат спробували потрапити друзі Зінедінова, однак їх не пропустила охорона. Телефон Шаймарданова також кілька разів вмикався після викрадення, але родичам довгий час не вдавалося отримати у оператора

109 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

110 Інтерв'ю з Ларисою Шаймардановою проведено ГО «КримSOS» 19.12.2016.

необхідну інформацію. Коли ця інформація була отримана, виявилось, що телефон Тимура був ввімкнений недалеко від місця, де ввімкнувся телефон Сейрана. Місцеві мешканці, які проживають біля цього пансіонату, повідомляють, що в 2014 р. в цьому місці часто бачили позашляховики з номерами «Рамзан Кадилов». ¹¹¹ Один із представників колишньої місцевої влади стверджує, що вкрай небезпечно з'ясувати, хто тоді займав територію пансіонату «Дельфін», біля якого був зафіксований сигнал телефону Сейрана Зінедінова. ¹¹² Варто зауважити, що один з викрадених в 2014 р. говорив, що його кували люди в футболках з написом «Рамзан Кадилов». ¹¹³

Один із співзасновників «Українського народного дому» **Павло Довбиш**, який не раз їздив разом з Тимуром, часто помічав кілька автомобілів в місцях проведення проукраїнських акцій. Йому вдалося запам'ятати Mitsubishi Lancer, стилізований під автомобіль з комп'ютерної гри Need for Speed з номерними знаками АК 7779 ВХ. Цей автомобіль також був помічений на акціях «Кримської весни». Автомобільний номер закріплений за **Гусєвим Данилом Олександровичем**. Інший автомобіль, який часто впадав в око проукраїнським активістам, має номерний знак АК 9990 ВХ, який закріплений за жителем Сімферополя **Лебедєвим Михайлом Миколайовичем**. ¹¹⁴

Тимур Шаймарданов з метою перестраховки міняв квартири кожні кілька днів. В його останньому житлі новий орендар виявив прослушку. Пастор протестантської церкви в Криму **Руслан Зуєв** каже, що за добу до зникнення Тимура у нього була з ним тригодинна розмова, під час якої Тимур говорив, що навіть зараз за ним слідкують з-за рогу. ¹¹⁵

Ксенія, сестра Тимура, повідомляє, що на початку травня 2014 р. до його брата підійшли представники «Кримської самооборони» і висловлювали погрози на адресу її брата, рекомендували йому «звалювати». ¹¹⁶ У Сейрана Зінедінова також були конфлікти з «Кримською самообороною» в березні 2014 р. ¹¹⁷

Проукраїнський активіст в Криму **Андрій Щекун** припустив, що всередині «Українського народного дому» могли опинитися люди, які доповіли окупаційній владі про плани підпільної боротьби Тимура і Сейрана. ¹¹⁸

31 травня 2014 р. матері Тимура **Ларисі Шаймардановій** надійшов дзвінок від тодішнього Постійного представника Президента України в АР Крим **Наталії**

¹¹¹ Олександра Славіна, Артур Гаспрін, Інна Аннітова, Крим.Реалії, Зник безвісти за допомогу Україні: кримська боротьба Тимура Шаймарданова, 11.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/29090508.html>

¹¹² Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

¹¹³ Анастасія Москвичова, Крим.Реалії, Зниклі в Криму: що з'ясували автори альтернативного розслідування, 30.01.2018, <https://ru.krymr.com/a/29006474.html>

¹¹⁴ Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

¹¹⁵ Олександра Славіна, Артур Гаспрін, Інна Аннітова, Крим.Реалії, Зник безвісти за допомогу Україні: кримська боротьба Тимура Шаймарданова, 11.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/29090508.html>

¹¹⁶ Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

¹¹⁷ Crimea: Enforced Disappearances, Human Rights Watch, October 7, 2014 <https://www.hrw.org/news/2014/10/07/crimea-enforced-disappearances>

¹¹⁸ Денис Веремєєв, Четверо кримських активістів залишаються зниклими безвісти, 21.07.2014 <https://ru.krymr.com/a/25465128.html>

Попович, яка сказала, що Тимура повинні обміняти наступного дня. Родичі підготували машину щоб виїхати, але до них ніхто не звернувся. Попович відмовилася давати пояснення пресі. 1 серпня 2014 р. певний офіцер з Києва на ім'я **Саша** по телефону повідомив дружині Шаймарданова, що їй не варто їхати в Крим, так як ситуація з Тимуром може бути використана російською стороною для тиску на їхню родину. Чекаючи інформації з приводу обміну, Лариса Шаймарданова каже, що Наталі Попович веліли «не лізти не в свою справу».¹¹⁹ Мати Тимура вважає, що це свідчить, що українські чиновники мають інформацію про її сина.¹²⁰

У той же час, українські політики і військові сумніваються що Постійне представництво Президента України в АР Крим домовлялося про можливий обмін Шаймарданова. **Андрій Сенченко**, на той момент в.о. заступника голови адміністрації президента, вважає, що адміністрація колишнього президента Петра Порошенка блокувала роботу Постійного представництва Президента України в АР Крим і зауважує – Попович могли дезінформувати з приводу обміну. Один із військових сумнівається, що Росія захотіла б просто так обміняти Тимура Шаймарданова, з огляду на «занадто велику шкоду», який той заподіяв окупаційній владі.¹²¹

Версії зникнення

Журналістське розслідування Грані.ру розповідає, що основна версія зникнення Тимура Шаймарданова і Сейрана Зінедінова пов'язана з проукраїнською діяльністю активістів.¹²² Повідомляється, що навесні 2014 р. Тимур підкупував російських військових щоб добути важливу інформацію і передати її на материкову Україну. За словами правозахисниці **Ольги Решетилової**, «приблизно за тиждень до його зникнення він попросив одного з розвідників забезпечити йому надійний канал передачі інформації в Київ, але цей великий масив даних, який був у Тимура, передати не встигли» оскільки на той момент він вже зник. Правозахисники впевнені, що Тимур Шаймарданов «був занадто ефективний» в своїх діях проти російських окупаційних сил.¹²³

По одній з версій, зникнення Тимура пов'язане з його бізнесом — консультуванням підприємців. Журналістське розслідування Грані.ру повідомляє, що Шаймарданов консультував місцевого підприємця **Валерія Петрова**, власника санаторію «Чорноморець» в Піщаному, яким хотіли заволодіти люди з Москви.¹²⁴ Правозахисники ставлять під сумнів цю версію, оскільки Тимур і його соратник по «Українському народному дому» Сейран зникли з інтервалом в чотири дні.¹²⁵

119 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

120 Інтерв'ю з Ларисою Шаймардановою проведено ГО «КримSOS» 16.02.2017.

121 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

122 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

123 Олександра Славіна, Артур Гаспрін, Інна Аннітова, Крим.Реалії, Зник безвісти за допомогу Україні: кримська боротьба Тимура Шаймарданова, 11.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/29090508.html>

124 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

125 Анастасія Москвичова, Крим.Реалії, Зниклі в Криму: що з'ясували автори альтернативного розслідування, 30.01.2018, <https://ru.krymr.com/a/29006474.html>

Мати Тимура Лариса каже, що російські слідчі намагалися нав'язати версію про участь Тимура у військових діях на Донбасі. Вона переконана, що російські слідчі наполягають на цій версії бо намагаються приховати причетність ФСБ або «Кримської самооборони» до зникнення її сина.¹²⁶

Ще одна версія зникнення Тимура, яку намагалися нав'язати російські слідчі, стосується його участі в бойових діях на Близькому Сході. Російські слідчі намагаються використовувати те, що у 2013 р. Тимур прийняв іслам.¹²⁷

Російські слідчі в окупованому Криму розглядають дві версії щодо зникнення Тимура Шаймарданова і Сейрана Зінедінова: 1) комерційна діяльність; 2) добровільний виїзд за межі Криму. Однак подібно до інших випадків зникнень, російські слідчі органи не розглядають причетність ФСБ або «Кримської самооборони» до викрадення.¹²⁸

Активіст Павло Довбиш називає дві версії зникнення Сейрана Зінедінова: 1) систематична зачистка всього «Українського народного дому»; 2) усунення Сейрана як важливого джерела інформації про зникнення Тимура Шаймарданова.¹²⁹

Можлива причетність

Родичі і соратники зниклих припускають, за викраденням Тимура Шаймарданова і Сейрана Зінедінова стоять ФСБ або «Кримська самооборона». Зі слів матері Тимура, «Кримській самообороні» було добре відомо про ініціативи Тимура і Сейрана. У приватній розмові з родичами Тимура слідчий російського Слідчого комітету висловив припущення, що викрадення активістів організовано ФСБ, а виконавцями виступили люди з «Кримської самооборони». Пастор протестантської церкви в Криму Руслан Зуєв повідомив, що після публікації інформації на своїй фейсбук-сторінці про зникнення Тимура і Сейрана, до нього в офіс прийшли співробітники ФСБ. Будучи учасником руху проти анексії Криму, Зуєв незабаром змушений був покинути півострів через побоювання повторення долі своїх однодумців.¹³⁰ Пізніше, під час телефонної розмови, співробітник ФСБ, який представився Олександром, сказав Руслану Зуєву, що «якби ми хотіли, ви б теж пропали».¹³¹

Через конфронтаційні відносини між активістами «Українського народного дому» і «Кримської самооборони», можна припустити, що члени «Кримської самооборони» й викрали активістів. На підставі показань, доступних КримSOS, **Сергій Аксьонов** також міг бути причетний до викрадення Шаймарданова і

126 Олександра Славіна, Артур Гаспрін, Інна Аннітова, Крим.Реалії, Зник безвісти за допомогою України: кримська боротьба Тимура Шаймарданова, 11.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/29090508.html>

127 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

128 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, березень 2015 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf

129 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

130 Денис Веремєєв, Четверо кримських активістів залишаються зниклими безвісти, 21.07.2014, <https://ru.krymr.com/a/25465128.html>

131 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

Зінедінова. Є достовірні докази, що Аксьонов здійснював ефективний контроль над «Кримської самообороною».¹³² Як фактичний командир «Кримської самооборони», Аксьонов може знати і приховувати що сталося з викраденими активістами.¹³³ За словами одного з очевидців, Аксьонов навмисно надавав фінансову і логістичну підтримку діяльності «Кримської самооборони».¹³⁴ Окрім того, в якості фактичного командира «Кримської самооборони» Аксьонов не вжив усіх заходів в рамках своїх фактичних повноважень для запобігання викрадень активістів і покарання своїх підлеглих.¹³⁵

Проукраїнський активіст Павло Довбиш каже, що тодішній «віце-прем'єр» Криму **Рустам Теміргалієв** може мати відношення до зникнення Тимура Шаймарданова. За його словами, Тимур багато років був знайомий з родиною Теміргалієва. Довбиш заявляє, що за кілька днів до «референдуму» була закрыта зустріч за участю Мустафи Джемілева, Рустема Теміргалієва і Тимура Шаймарданова, де російська сторона намагалася домовитися з Тимуром про співпрацю.¹³⁶

Журналістське розслідування Грані.ру надає суперечливу інформацію про **Олену** — співмешканку Тимура на початку 2014 р.. Повідомляється, що у неї були проросійські погляди, а Тимур просив однодумців не обговорювати діяльність «Українського народного дому» в її присутності. Однак слідчі нібито погрожували «пришити» Олені зникнення Тимура.¹³⁷

Розслідування в окупованому Криму

Спочатку три російських органи в окупованому Криму розслідували зникнення Тимура Шаймарданова: МВС Росії, Слідчий комітет і ФСБ.¹³⁸ Так званий Слідчий відділ по Залізничному району Сімферополя порушив кримінальну справу щодо зникнення Тимура Шаймарданова згідно ч. 1 ст. 105 КК РФ («вбивство»). По цій же статті так званий Слідчий відділ по Київському району Сімферополя порушив кримінальну справу щодо зникнення Сейрана Зінедінова.¹³⁹ Саме розслідування почалося лише в липні 2014 р. — через два місяці після зникнення активістів.¹⁴⁰ Крім того, інформація про зникнення Шаймарданова і Зінедінова з'явилася

132 «Закон» так званої «Республіки Крим» від 17 червня 2014 р. №22-ЗРК «Про народне ополчення - народну дружину Республіки Крим» (зі змінами); «Закон» так званої «Республіки Крим» від 26 жовтня 2016 р. № 288-ЗРК/2016 «Про деякі аспекти участі громадян в охороні громадського порядку в Республіці Крим»

133 Сприяння скоєнню злочину згідно ст.25 (3) (d) Римського статуту Міжнародного кримінального суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

134 Пособництво і підбурювання до скоєння злочину згідно ст.25 (3) (c) Римського статуту Міжнародного кримінального суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

135 Відповідальність командира згідно ст.28 (a) Римського статуту Міжнародного кримінального суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

136 Олександра Славіна, Артур Гаспрін, Інна Аннітова, Крим.Реалії, Зник безвісти за допомогу Україні: кримська боротьба Тимура Шаймарданова, 11.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/29090508.html>

137 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грані.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

138 Олександра Славіна, Артур Гаспрін, Інна Аннітова, Крим.Реалії, Зник безвісти за допомогу Україні: кримська боротьба Тимура Шаймарданова, 11.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/29090508.htm>

139 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, жовтень 2014 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf

140 Crimea: Enforced Disappearances, Human Rights Watch, October 7, 2014 <https://www.hrw.org/news/2014/10/07/crimea-enforced-disappearances>

на сайті Слідчого комітету РФ в окупованому Криму лише 1 жовтня 2014 р.¹⁴¹ Після подачі заяви в поліцію родичі Сейрана Зінедінова не отримували жодної інформації від правоохоронних органів про хід розслідування.¹⁴²

Станом на серпень 2014 р. Чорноморський банк реконструкції та розвитку в Сімферополі, біля якого бачили Тимура Шаймарданова перед зникненням, все ще не надав правоохоронним органам відеозапису з камер спостереження.¹⁴³

Сестра Тимура Шаймарданова сказала, що Слідчий комітет запросив її на допит, де з'ясовували, чи володіє її брат вогнепальною зброєю, чи відвідував мечеть і як часто. Однак в ході спілкування вони не повідомляли про результати слідчих дій.¹⁴⁴

У січні 2015 р. адвокат Тимура Шаймарданова повідомив, що в листопаді 2014 р. оскаржив відмову слідчого в доступі до матеріалів кримінального провадження, проте так і не отримав відповідь на своє звернення.¹⁴⁵

У 2015 р. родички Шаймарданова Лариса, Ксенія і Ольга їздили в Сімферополь, де розмовляли з представником Слідчого комітету. Він їх питав про можливу причетність Тимура до «Правого сектору», можливе володіння зброєю, причини відмови Ксенії від російського громадянства та її громадянську позицію.¹⁴⁶

Слідчі також розпитували родичів Зінедінова про громадську діяльність зниклого, але не представили жодної інформації про обставини і причини зникнення. При цьому, головний слідчий змінювався 10 разів.¹⁴⁷ Під час розслідування не затребували матеріали з камер відеоспостереження де останній раз помічали Сейрана. Огляд місця події був проведений лише 6 жовтня 2014 р., були втрачені речові докази, вилучені за місцем проживання зниклого.

Справи Шаймарданова і Зінедінова були об'єднані в одне кримінальне провадження тільки на прохання потерпілих. Розслідування, яке і так було неефективним, призупинилося в березні 2017 р..

У квітні 2018 р. підконтрольний Кремлю Київський районний суд Сімферополя відхилив скаргу адвоката **Еміля Курбедінова** на дії слідства у справі про зникнення Тимура Шаймарданова. На думку Курбедінова, відхилення судом скарги було незаконним.¹⁴⁸ У червні 2018 р. «Верховний суд» Криму відхилив аналогічну скаргу адвоката.¹⁴⁹

141 Зниклі безвісти, т.зв. Головне слідче управління Слідчого комітету Російської Федерації по Республіці Крим і м. Севастополю, https://crim.sledcom.ru/attention/missing_persons/6/

142 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, листопад 2014 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf

143 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, липень-серпень 2014 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_July-August_2014_RUS.pdf

144 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, червень 2014 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_June_2014_RUS.pdf

145 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, січень 2015 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_field_mission_report_January_2015_RU.pdf

146 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

147 Crimea: Enforced Disappearances, Human Rights Watch, October 7, 2014 <https://www.hrw.org/news/2014/10/07/crimea-enforced-disappearances>

148 Суд в Криму відхилив скаргу адвоката у справі про зникнення Шаймарданова, Крим.Реалії, 25.04.2018, <https://ru.krymr.com/a/news/29191569.html>

149 Сімферополь: суд відхилив скаргу адвоката у справі про викрадення активіста Шаймарданова, Крим.Реалії, 05.06.2018, <https://ru.krymr.com/a/news/29273124.html>

Повідомляється, що батьки Сейрана Зінедінова перестали спілкуватися з правозахисниками і журналістами. Вони перестали спілкуватися навіть з Ларисою Шаймардановою, матір'ю Тимура, звинувачуючи її сина у втягуванні Сейрана в суспільно-політичні акції. Вони також не спілкувалися з адвокатом **Олександром Лісовим**, який планував оскаржити призупинення слідства щодо зникнення Сейрана Зінедінова.¹⁵⁰ У грудні 2017 р. померла мати Сейрана **Ельвіра Зінедінова**.¹⁵¹ Після цього розслідування було відновлено лише для визнання потерпілим батька Сейрана **Сетмера Зінедінова**, однак у вересні 2019 р. розслідування було знову призупинено.

Юристи громадської організації «Українська Гельсінська спілка з прав людини» подали скаргу проти України і Росії в Європейський суд з прав людини щодо справи Тимура Шаймарданова, оскільки переконані, що обидві держави не проводять ефективного розслідування.¹⁵²

Розслідування на підконтрольній території України

4 червня 2014 р. Генеральна прокуратура України почала досудове розслідування за фактом зникнення проукраїнських активістів згідно п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України («умисне вбивство двох або більше осіб»)¹⁵³. Прокуратура АР Крим вела розслідування за фактом безвісного зникнення Тимура Шаймарданова і Сейрана Зінедінова по ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство»), яке було перекваліфіковано на ч. 1 ст. 438 («порушення законів і звичаїв війни»). Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.¹⁵⁴ Прокуратура АР Крим допитала знайомих викрадених, які знаходяться на материковій частині України, відстежила трафіки мобільних телефонів Шаймарданова і Зінедінова, провела аналіз з'єднань по стільниковому зв'язку і встановила мобільні телефони, які працювали поруч з сигналами телефонів проукраїнських активістів.

Лариса Шаймарданова заявляє, що голова Стрільківської сільради **Олександр Пономарьов**, відомий своєю проросійською позицією, обіцяв їй інформацію про долю сина в обмін на лояльність до місцевої влади. Пізніше Пономарьов заперечував це під час допиту в поліції.¹⁵⁵

Український суд визнав Тимура Шаймарданова зниклим безвісти.¹⁵⁶

150 Іван Путілов, Крим.Реаліі, Без сліду і слідства: як шукають зниклих в Криму проукраїнських активістів, 04.11.2015, <https://ru.krymr.com/a/27345238.html>

151 У Криму поховали матір зниклого безвісти після анексії півострова кримського татарина (ВІДЕО), АТР, 11.12.2017, <https://atr.ua/ru/news/175356-v-krymu-pohoronili-mat-propavshego-bez-vesti-posle-aneksii-poluostro-va-krymskogo-tatarina-video>

152 Іван Путілов, Крим.Реаліі, Без сліду і слідства: як шукають зниклих в Криму проукраїнських активістів, 04.11.2015, <https://ru.krymr.com/a/27345238.html>

153 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, жовтень 2014 р., https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf

154 Відповідь прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

155 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

156 Зниклі за Крим. Тимур Шаймарданов. Грани.ру <http://crimea.graniru.org/shaimardanov>

Як було зазначено вище, правозахисники подали скаргу до Європейського суду з прав людини як проти РФ, так і проти України щодо розслідування справи Шаймарданова.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Іван Путілов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: як шукають зниклих в Криму проукраїнських активістів, 04.11.2015, <https://ru.krymr.com/a/27345238.html>

3.4. Іслям Джеппаров і Джевдет Іслямов

Викрадені 27 вересня 2014 (село Сари-Су Білогірського району)

Біографічна довідка

Іслям Джеппаров (1995 р.н.) і його двоюрідний брат Джевдет Іслямов (1991 р.н.) до викрадення проживали в Білогірську (Крим). Джевдет незадовго до викрадення одружився, і щоб утримувати сім'ю підпрацьовував на різних роботах. Іслям неодружений, готувався вступати до медичного університету, паралельно з цим підробляв.¹⁵⁸ Батько Ісляма і дядько Джевдета — відомий кримський правозахисник, також житель Білогірська, **Абдурешит Джеппаров**. Він також ветеран кримськотатарського національного руху, колишній радянським дисидент.

Обставини зникнення

За даними очевидців, увечері 27 вересня 2014 р. в селі Сари-Су біля Білогірська недалеко від магазину «Qismet» (40-й км траси Сімферополь - Керч) невідомі в чорній уніформі вискочили з синього мікроавтобуса Volkswagen Transporter з тонованими вікнами (реєстраційний номер 755, регіон 82), скрутили Ісляма Джеппарова і Джевдета Іслямова, затягли їх в машину та поїхали в напрямку Феодосії. Їх супроводжували 6 легкових автомобілів LADA Priora. У викраденні брали участь близько 20 осіб. Під час захоплення молодих хлопців була тимчасово заблокована траса, в результаті чого багато машин змушені були зупинитися, а багато водіїв і пасажирів стали свідками події.¹⁵⁹

Сигнал мобільного телефону Джевдета Іслямова простежувався аж до Керчі. Однак після потрапляння на територію РФ сигнал мобільного телефону перервався.¹⁶⁰

Абдурешит Джеппаров відразу ж повідомив про це в правоохоронні органи. Де-факто керівництво Криму пообіцяло контролювати хід розслідування. У підсумку ніяких слідів не знайдено, сам Джеппаров повідомляє про тиск з боку правоохоронних органів на свідків і родичів викрадених і називає це спланованою операцією. Для пошуку викрадених і правозахисної діяльності, громадські активісти об'єдналися і створили Кримську контактну групу з прав

158 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 20.02.2017.

159 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 25.06.2020.

160 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 25.06.2020.

людини, координатором якої став Абдурешит Джеппаров. Джеппаров навіть обговорював пошук сина і племінника з «главою» Криму **Сергієм Аксьоновим**, проте результатів це не принесло.¹⁶¹

Версії зникнення

Абдурешит Джеппаров допускає що зникнення Ісляма і Джевдета може бути пов'язано з його активістською діяльністю. Будучи ветераном кримськотатарського національного руху, Джеппаров також навесні 2014 р. формував групи нічних патрулів в мечеті. Викрадення сина могло розглядатися як фактор стримування Абдурешита Джеппарова.¹⁶²

Спершу російські слідчі органи окупованого Криму наполягали на версії, що Іслям Джеппаров і Джевдет Іслямов виїхали в Сирію для участі в бойових діях. Як і в інших випадках зникнень, російські правоохоронні органи ігнорують можливу причетність російських силовиків або «Кримської самооборони» до викрадення.¹⁶³

Можлива причетність

Абдурешит Джеппаров вважає за викраденням його сина стоять російські спецслужби. За словами свідка викрадення **Асана Кадирова**, рідних Джеппарова викрали люди в чорній формі, подібні поліцейським, проте він не зміг розгледіти напис у них на спині. Кадиров незабаром приїхав до Джеппарова і повідомив йому про те, що бачив. Потім Слідчий комітет порушив кримінальну справу проти Кадирова за надуманими звинуваченнями. Його тримали в СІЗО й відправили відбувати тюремний термін в колонії Керчі.¹⁶⁴ Крім того, російські слідчі приходили до жителів Сари-Су з погрозами щоб ті більше не згадували про викрадення. Слідчі ставилися до Абдурешита Джеппарова і його сестри не як до потерпілих, а як до винних.¹⁶⁵

У серпні та вересні 2014 р. російська окупаційна влада відчутно тиснула на кримських татар в Білогірському районі Криму. За словами Абдурешита Джеппарова (це також загальновідомий факт), російські силовики в масках і з автоматами приходили в будинки кримських татар, проводили обшуки, шукаючи «заборонену літературу», наркотики і зброю; іноді клали всю сім'ю обличчям на підлогу.¹⁶⁶

1 жовтня 2014 р. Сергій Аксьонов відвідав Сари-Су, де зустрівся з родичами викрадених і кримськотатарською громадою. Аксьонов запевнив родичів,

161 Антон Наумлюк, Викрадені в Криму, Крим.Реалії, 23.03.2017, <https://www.svoboda.org/a/28385966.html>

162 Антон Наумлюк, Викрадені в Криму, Крим.Реалії, 23.03.2017, <https://www.svoboda.org/a/28385966.html>

163 Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, березень 2015 р., https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf

164 Павло Кривошеев, Вважаю, що сина викрали російські спецслужби – правозахисник, Крим.Реалії, 30.09.2018, <https://ru.krymr.com/a/syna-pohitili-rossiyskie-spetslujbi-abdureshit-jepparov/29517331.html>

165 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 25.06.2020.

166 Crimea: Enforced Disappearances, Human Rights Watch, October 7, 2014 <https://www.hrw.org/news/2014/10/07/crimea-enforced-disappearances>

що «Кримська самооборона» не причетна до зникнень активістів і пообіцяв належне розслідування. Через кілька місяців після цієї зустрічі в бік місцевої кримськотатарської громади почали надходити погрози.

На початку жовтня 2014 р. до дому Джеппарова під'їхали кілька співробітників правоохоронних органів в цивільному одязі, які озвучили версію, що викрадення Ісляма і Джевдета пов'язано з його громадською діяльністю. Вони повідомили Абдурешиту, що доля молодих людей буде залежати від поведінки Джеппарова. Джеппаров сказав, що готовий піти за їх вказівками за умови, що Іслям і Джевдет будуть відпущені. Після невеликої паузи вони сказали у відповідь «подумаємо».¹⁶⁷

Розслідування в окупованому Криму

Головне слідче управління Слідчого комітету РФ в окупованому Криму порушило кримінальну справу за ознаками складу злочину, передбаченого п. «а», «ж» ч. 2 ст. 126 КК РФ («викрадення людини, вчинене групою осіб за попередньою змовою відносно двох або більше осіб»). Однак інформації про зниклих досі немає. Розслідування викрадення активістів в рамках кримінальної справи, порушеної російськими слідчими органами, було призупинено на підставі неможливості встановити обвинувачених. Правоохоронні органи не інформують родичів про хід розслідування. Є підстави вважати, що російські органи навмисно затягують розслідування.

Розслідування на підконтрольній території України

Прокуратура АР Крим веде процесуальне керівництво справи про викрадення Ісляма Джеппарова і Джевдета Іслямова за ч. 2 ст. 146 («незаконне позбавлення волі або викрадення двох або більше осіб за попередньою змовою групи осіб») КК України. Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 25.06.2020.

¹⁶⁸ Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

3.5. Федір Костенко

Викрадений 2 березня 2015 р. (імовірно материкова Україна)

Біографічна довідка

Федір Костенко (1960 р.н.), житель Сімферополя, одружений, є дорослі сини Олександр і Євген. Його старший син **Олександр Костенко** – колишній політичний в'язень і активіст Євромайдану, засуджений російським судом на термін 3,5 роки за нанесення тілесних ушкоджень бійцю спецпідрозділу «Беркут» **Полієнкові В.В.** 18 лютого 2014 р.

Обставини зникнення

5 лютого 2015 р. старшого сина Федіра Костенка Олександра схопили співробітники ФСБ біля під'їзду його будинку в Сімферополі. Під час затримання Олександра били та катували. Федір дізнався від сусідів, що Олександра схопили двоє осіб біля під'їзду будинку і заштовхали в синій мікроавтобус з номером АК 3274 СН. Федір подав заяву в поліцію про викрадення сина, але отримав відмову в порушенні кримінальної справи за фактом викрадення. Однак він з'ясував, що автомобіль належить ФСБ Росії та Олександр затриманий співробітниками ФСБ.¹⁶⁹

1 березня 2015 Федір Костенко виїхав до Києва, де хотів розповісти тодішньому омбудсмену **Валерії Лутковській** про тортури щодо його сина Олександра після затримання. Однак зустріч з Лутковською не відбулася з незрозумілих причин. У той же час, 2 березня 2015 Федір зустрівся зі **Станіславом Красновим**, лідером Громадянського корпусу «Азов-Крим» і колишнім колегою Олександра, з яким той працював у правоохоронних органах АР Крим до 2013 року.¹⁷⁰ В цей момент, ввечері 2 березня, Федору подзвонив молодший син **Євген**, і сказав, що співробітники ФСБ ломляться в квартиру з обшуком. Під час цієї розмови Федір сказав Євгену: «Я їду в Сімферополь, тікай... поки я не приїду, щоб ти не перетнувся з ФСБшниками... потім я приїду — будемо розбиратися».¹⁷¹ Краснов запропонував Федору підвезти його на машині до адміністративного кордону с Кримом. Олександр стверджує, що зв'язок з батьком перервався біля селища Бережинка Кіровоградської області.¹⁷²

¹⁶⁹ Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму, травень 2015 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf

¹⁷⁰ Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

¹⁷¹ Олександра Славіна, Валерій Балаян, Інна Аннітова, Лист як ковток свободи, Крим.Реалії, 13.05.2018, <https://ru.krymr.com/a/29222868.html>

¹⁷² Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

Кримська правозахисна група також дійшла висновку, що Федір Костенко зник за межами Криму. Цей висновок базується на інформації від Державної прикордонної служби України, якій відомо, що Федір Костенко покинув Кримський півострів 1 березня 2015 р. і більше не перетинав адміністративну межу.¹⁷³

Олександр Костенко впевнений, що до зникнення батька причетний Краснов, і він думає, що той забрав у його батька український паспорт, два телефони з українською та російською SIM-картами (за словами Олександра, телефони знайшли в Краснова під час обшуку); та відібрав квартиру на материковій частині України, власником якої є Федір Костенко.¹⁷⁴ За його словами, 28 квітня 2015 р. Федір Костенко нібито видав довіреність Станіславу Краснову з правом укласти договори купівлі-продажу квартири, і пізніше переоформив власність на іншого громадянина України.^{175 176} Проте, ми наполягаємо, що всі припущення та докази Олександра щоб їх підтвердити або спростувати, мають офіційно верифікуватися правоохоронними органами в рамках розслідування.

У грудні 2015 р. адвокату сім'ї **Дмитру Сотникову** надійшло повідомлення з номера Федора Костенка: «Я ж попереджав, що треба було зробити так, як я сказав». Сотников думає повідомлення було відправлено з території Криму. На думку адвоката, мета даного СМС — дезорієнтувати, залякати або посварити адвоката з членами сім'ї підзахисного.^{177 178}

Олександр також згадує, що раніше, у кінці лютого 2016 р. співробітники СБУ затримали Станіслава Краснова і його дівчину **Оксану Шелест** за закладання вибухівки недалеко від Києва¹⁷⁹ та звинуватила Краснова в шпигунстві на користь ГРУ, через що березня по вересень 2016 р. Краснов перебував в київському СІЗО.^{180 181}

Версії зникнення

Адвокат Дмитро Сотников не виключає, що Федора Костенка могли викрасти співробітники ФСБ на території України і «випадково вбити».¹⁸² Зникнення може бути пов'язано і з тим, що Федір з'ясував — за викраденням і побиттям його сина стоять співробітники ФСБ.

173 Кримська правозахисна група. Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму, вересень 2015 р. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2015/10/Review_Crimean_Human_Rights_Group_September_2015_RU.pdf

174 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

175 Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, 23.10.2019.

176 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

177 Ян Дніпровський. Сім'я за сина, QirimInfo, 04.04.2016, <https://krymsos.com/ru/news/semya-za-syna/>

178 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

179 Затриманий з «Азова» Краснов «зливав» інформацію Росії - СБУ, Українська правда, 29.02.2016, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/02/29/7100669/>

180 «Азовець» Краснов вийшов із СІЗО, Українські національні новини, 23.09.2016, <https://www.unn.com.ua/ru/news/1604376-azovets-krasnov-viyshov-z-sizo>

181 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

182 Адвокат Сотников про кримчанина Костенка-старшого: його могли викрасти і випадково вбити, Крим. Реалії, 07.07.15, <http://ru.krymr.com/a/news/27114939.html>

У той же час, Прокуратура АР Крим розглядає версію зникнення Федіра зі спробою заволодіти його квартирою в Київській області.

Олександр Костенко вважає, що його батька викрали агенти ГРУ Генерального штабу Збройних сил РФ, так як Федір був єдиною людиною, яка могла домовитися про звільнення або обміні сина.¹⁸³ Це дає підстави припускати, що сім'я Костенко частково стала жертвою боротьби за вплив між ФСБ і ГРУ.

Олександр Костенко впевнений, що Федора утримують на підконтрольній Україні території або на сході України. У той же час, співробітники СБУ припускають, що Федір Костенко міг бути убитий на дачі дружини **Івана Кисельова** (сімферопольського знайомого Краснова) біля Кривого Рогу. У свою чергу, Краснов поширював інформацію, що Федір, кинувши сім'ю, поїхав до Польщі на заробітки.¹⁸⁴

Можлива причетність

Адвокат Дмитро Сотников вважає, до викрадення Федора Костенка може бути причетний майор ФСБ **Андрій Тішенін**. Тішенін був співробітником Служби безпеки України в АР Крим, але після анексії півострова зрадив присязі та перейшов на службу в ФСБ. Олександр Костенко звинуватив Тішеніна в тортурах.¹⁸⁵

Окрім того, повідомляється, що Олександр Костенку у в'язниці пропонували співпрацю в обмін на пошук батька.¹⁸⁶ Однак Олександр вважає, співробітники ФСБ не володіють жодною інформацією про місцезнаходження батька, інакше з ним «розмова була б зовсім іншою». Він допускає, за викраденням Федора стоїть «конкуруюча структура» — ГРУ, а виконавцем виступив Краснов.¹⁸⁷ Він згадує, що є докази співпраці Краснова з ГРУ в здійсненні диверсійно-розвідувальних дій на території України — періодичні контакти з координатором цієї структури **Максимом Перваловим** (громадянином РФ).¹⁸⁸ Олександр упевнений, що Краснов «пускав пил» в інформаційний простір щоб заплутати родичів Федора, а пізніше зривав оголошення на вулицях про зникнення батька.^{189 190}

183 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

184 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

185 Адвокат Сотников про кримчанина Костенка-старшого: його могли викрасти і випадково вбити, Крим.Реалії, 07.07.15, <http://ru.krymr.com/a/news/27114939.html>

186 Адвокат Сотников про кримчанина Костенка-старшого: його могли викрасти і випадково вбити, Крим. Реалії, 07.07.15, <https://ru.krymr.com/a/posliedstviya-krymskoy-vesny-dlia-semyi-evromaydanovtsa-kostenko-krym/29061911.html>

187 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

188 Підозрюваний в державній зраді Краснов обговорював з російським блогером – «нашистом» можливість вбивства людей в Україні: «Якщо знайду якогось родича - він напевно потоне у мене випадково». АУДІО, Цензор. НЕТ, 28.04.2016, https://censor.net.ua/video_news/386607/podozrevaemyi_v_gosizmene_krasnov_obsujdal_s_rossiyiskim_blogeromnashistom_vozmojnost_ubiystva_lyudeyi; Олександр Костенко, Facebook, 23.06.2020 https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1202537940078508&id=100009669408113

189 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

190 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

Розслідування в окупованому Криму

16 березня 2015 р. управління Міністерства внутрішніх справ Росії в окупованому Сімферополі почало проводити розшукові заходи у зв'язку зі зникненням Федора Костенка.¹⁹¹ Кримські слідчі органи відмовили в порушенні кримінальної справи за фактом зникнення людини. У той же час, російські правоохоронні органи порушили кримінальну справу проти Федора і оголосили його в розшук. Крім того, російські правоохоронні органи в окупованому Криму періодично телефонують дружині Федора **Олені** та цікавляться місцезнаходженням її чоловіка.¹⁹²

Розслідування на підконтрольній території України

Головне управління Національної поліції України в АР Крим та м. Севастополі порушило кримінальне провадження щодо зникнення Федора Костенка по ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство»), а Прокуратура АР Крим здійснювала процесуальне керівництво. Пізніше ця справа була об'єднана з кримінальним провадженням за фактом шахрайства з метою заволодіння майном Федора Костенка по п. 3 і п. 4 ст. 190 КК України, де фігурує Станіслав Краснов.¹⁹³ Протягом 2018-2019 рр. справа циркулювала між Головним управлінням Національної поліції в АР Крим і м. Севастополь та різними управліннями Національної поліції України в Київській області та Києві. У квітні 2020 р. справа знову повернулося в Прокуратуру АР Крим.

Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.¹⁹⁴ У той же час, Прокуратура АР Крим оголосила про підозру двом оперативним співробітникам в окупованому Криму, причетним до тортур сина зниклого Олександра Костенка.

191 У Криму стверджують, що розшукують зниклого батька євромайданівця Костенка - адвокат. Крим.Реаліі, 31.03.2016, <https://ru.krymr.com/a/news/27645405.html>

192 Інтерв'ю з Олександром Костенком проведено ГО «КримSOS» 07.06.2020.

193 Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, 23.10.2019.

194 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

3.6. Мухтар Арісланов

Викрадений 27 серпня 2015 р. (Сімферополь)

Біографічна довідка

Мухтар Арісланов, 1970 (р.н.), житель Сімферополя, працював учителем фізкультури в одній зі шкіл Сімферопольського району. Тренер дзюдо, практикуючий мусульманин. У свій час проживав в Керчі з першою дружиною і трьома дітьми. Після розлучення вона з дітьми залишилася в Керчі, а Мухтар переїхав до Сімферополя. На момент викрадення проживав з другою дружиною **Наталєю (Найле)** в сімферопольському мікрорайоні Фонтани.¹⁹⁵

Обставини зникнення

27 серпня 2015 р. у першій половині дня Мухтар Арісланов вийшов з дому на ринок «Заліський» в Сімферополі, звідки вже не повернувся. Є як мінімум двоє свідків, які бачили як Арісланова заштовхували в сріблястий мікроавтобус Mercedes Vito двоє людей у формі співробітників поліції.¹⁹⁶ Потім автобус спустився з провулка «з боку багатоповерхівок і поїхав у напрямку міста».¹⁹⁷ З ними був ще один чоловік, практикуючий, який сів в білу машину LADA Priora на пасажирське місце і поїхав.¹⁹⁸ **Нурфіє Каракаш**, сестра Мухтара, стверджує, що слідчий показував їй де за її братом «стежать двоє чоловіків: один у кепці, другий постарше такий, у віці».¹⁹⁹

Версії зникнення

Родичі заявляють, що співробітники Слідчого комітету говорили їм ніби Мухтар Арісланов знаходиться «то в Сирії, то в Туреччині». Рідні зниклого припускають, таким чином слідчі намагаються уникнути розслідування.²⁰⁰ На думку адвоката сім'ї, **Еміля Курбедінова**, якби Арісланов мав намір виїхати воювати в Сирію, він би попався на очі російських спецслужб і щодо нього могли б вестися негласні оперативно-розшукові заходи.²⁰¹

195 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

196 Четверта річниця викрадення Мухтара Арісланова, Кримська солідарність, 28.08.2019, <https://www.facebook.com/watch/?v=676220862882634>

197 Стали відомі подробиці викрадення кримського татарина, Центр журналістських розслідувань, 01.09.2015, <http://investigator.org.ua/news/162796/>

198 Антон Наумлюк, Викрадені в Криму, Крим.Реалії, 23.03.2017, <https://www.svoboda.org/a/28385966.html>

199 Рідні про справу зниклого в Криму Мухтара Арісланова: «Слідство зайшло в глухий кут», Крим.Реалії, 27.08.2019, <https://ru.krymr.com/a/news-muhtar-arislanov-sledstvie/30131879.html>

200 Антон Наумлюк, Викрадені в Криму, Крим.Реалії, 23.03.2017, <https://www.svoboda.org/a/28385966.html>

201 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

У той же час, правозахисники вважають, що Арісланова викрали державні агенти. Зокрема, адвокат Курбедінов схиляється, що Арісланова затримали співробітники правоохоронних органів.²⁰² Кримський правозахисник **Абдурешит Джеппаров** припускає, Арісланов міг постраждати через свою багатослівність: він поводився як людина, яка знає про долю деяких зниклих кримських татар, проте в дійсності міг не володіти такою інформацією.²⁰³ Таким чином, висловлювання Арісланова ймовірно привернули увагу російської влади в окупованому Криму, для яких він міг здатися незручним свідком.

Також існує версія, де викрадення Арісланова пов'язано з угодою про нерухомість, в якій фігурує його колишня дружина.²⁰⁴ Мухтар і його друга дружина Наталя виставили свій будинок на продаж, знайшли покупця, однак не встигли укласти угоду. Після викрадення Мухтара правоохоронні органи обшукали будинок і вилучили документи, необхідні для укладання угоди про нерухомість.²⁰⁵

Можлива причетність

Викрадення Мухтара Арісланова двома особами в поліцейській формі дає підстави стверджувати, що він став жертвою насильницького зникнення, організованого державними органами. Але в кримській поліції заявили, що вони не мають ніякого відношення до зникнення Арісланова.²⁰⁶

У той же час, російське слідство наполягає — Арісланов був викрадений членами приватного охоронного підприємства і заперечує будь-яку причетність правоохоронців.²⁰⁷

Розслідування в окупованому Криму

Близькі Мухтара подали заяву про викрадення в російську поліцію окупованого Криму. Головне слідче управління Слідчого комітету РФ на окупованому півострові порушило кримінальну справу за ч. 1 ст. 205 КК РФ («вбивство»).

10 вересня 2015 р. в будинку Мухтара Арісланова був проведений обшук незважаючи на те, що раніше слідчі вже проводили огляд (не обшук). За словами адвоката Еміля Курбедінова, під час того обшуку слідчі вилучили важливі документи, але не знайшли ноутбук, що і змусило їх обшукати будинок Мухтара.²⁰⁸ Слідчі без попередження прийшли в будинок до дружини зниклого Найле о 7 ранку, «все перевернули догори дном», а потім викликали її на допит. Така

202 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

203 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

204 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

205 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

206 Стали відомі подробиці викрадення кримського татарина, Центр журналістських розслідувань, 01.09.2015, <http://investigator.org.ua/news/162796/>

207 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

208 У Криму в будинок зниклого кримського татарина прийшли з обшуком, Крим.Реаліі, 10.09.2015, <https://ru.krymr.com/a/news/27236768.html>

поведінка російських правоохоронних органів може свідчити про психологічний тиск на родичів Арісланова.²⁰⁹

За словами Еміля Курбедінова, розслідування є неповноцінним і неефективним. Російське слідство безпідставно ігнорує можливу причетність правоохоронних органів до викрадення Арісланова. Також в ході розслідування не було опитано ключових свідків, а іншим свідкам не було запропоновано скласти фоторобот можливих викрадачів, не було задано уточнюючих питань, не надано фото уніформ правоохоронних органів для опізнання.²¹⁰

Через деякий час провадження у справі було призупинено. Сестра Мухтара Нурфіє Каракаш каже слідство зайшло в глухий кут, не дивлячись на наявність відеодоказів, свідків і опису можливих викрадачів.²¹¹

двокат Курбедінов подавав численні скарги на дії російських слідчих органів. В результаті адвокату вдалося отримати доступ до матеріалів справи по зникненню Арісланова. З огляду на зміст цих документів, Курбедінов заявив що розслідування велось неефективно, а зводилося до формальних пошуків по різним каналам. Дані матеріали були передані для подальшої відправки в ЄСПЛ щодо неефективного розслідування з боку російських правоохоронних органів.²¹²

Розслідування на підконтрольній території України

В Україні було порушено кримінальне провадження за ч. 1 ст. 146 КК («незаконне позбавлення волі або викрадення людини»). Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.²¹³

209 До дружини зниклого кримського татарина ставляться, як до злочинниці, - адвокат, Громадське радіо, 11.09.2015, <https://hromadske.radio/ru/podcasts/prava-lyudny/k-zhene-propavshego-krymskogo-tatarina-otnosyatsya-kak-k-prestupnice-advokat>

210 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

211 Рідні про справу зниклого в Криму Мухтара Арісланова: «Слідство зайшло в глухий кут», Крим.Реалії, 27.08.2019, <https://ru.krymr.com/a/news-muhtar-arislanov-sledstvie/30131879.html>

212 Четверта річниця викрадення Мухтара Арісланова, Кримська солідарність, 28.08.2019, <https://www.facebook.com/watch/?v=676220862882634>

213 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

3.7. Арсен Алієв

Викрадений 11 квітня 2016 р. (Саки)

Біографічна довідка

Арсен Алієв, 1960 (р.н.), до викрадення проживав в Сімферополі, займався квітковим бізнесом, в сезон часто (приблизно раз на два тижні) по роботі їздив на материкову частину України.²¹⁴ Арсен одружений, має 2 дочки, які разом з матір'ю живуть в Туреччині.²¹⁵

Обставини зникнення

11 квітня 2016 р. Арсен Алієв з Бахчисараю поїхав на похорон в Саки. О 12 годині він подзвонив друзям, просив зустріти його на автостанції. За словами близьких, на відеозаписі з камер спостереження автостанції видно як Алієв вийшов з автобуса і перейшов через територію автостанції на протилежну сторону. Там він спробував обійти автомобіль, припаркований на узбіччі. З автомобіля вийшли двоє чоловіків і підійшли до Арсена, посадили його в автомобіль, і він попрямував до Євпаторійського шосе.²¹⁶ Сестра Арсена **Ельзара** припускає, що Арсен сів в машину, бо в ній знаходився хтось із його знайомих, інакше Арсен спробував би втекти.²¹⁷ Місцеві таксисти стверджували, що раніше бачили, як з цієї машини виходили люди в уніформі. О 16 годині того ж дня телефон Алієва ввімкнувся, але додзвонитися не вдалося тому що він швидко вимкнувся і з тих пір більше не вмикався.²¹⁸

Версії зникнення

З'ясування обставин зникнення Арсена Алієва ускладнюється декількома причинами. По-перше, дружина і діти Арсена проживають в Туреччині. По-друге, Ельзара Алієва, сестра Арсена, відчуває страх за безпеку своїх дітей, проте не озвучує приводи для такого занепокоєння.

Зникнення Арсена Алієва може бути пов'язаним з його бізнесом. Алієв мав намір продати свій будинок за чималу суму грошей. За деякий час до зникнення

²¹⁴ Інтерв'ю з Ельзарою Алієвою проведено ГО «КримSOS» 17.02.2017.

²¹⁵ Інтерв'ю з Мамметом Мамбетовим проведено ГО «КримSOS» 28.07.2020.

²¹⁶ Відеозапис камер спостереження автостанції в Саках, де Арсен Алієв сідає в машину. <https://www.youtube.com/watch?v=FFP27y6X5vs>

²¹⁷ Інтерв'ю з Мамметом Мамбетовим проведено ГО «КримSOS» 28.07.2020.

²¹⁸ У Криму повідомляють про чергове зникнення людини, Крим.Реалії, 15.04.2016, <http://ru.krymr.com/a/news/27677098.html>

Арсен спілкувався з вихідцем з Центральної Азії на ім'я **Аюп**, який повинен був допомогти йому з угодою. Незабаром Аюп теж зник, його доля і місцезнаходження досі невідомі.²¹⁹

Повідомляється, що у слідства немає інформації про в'їзд/виїзд Алієва з Криму починаючи з 2016 р., хоча він робив це неодноразово. Тим часом, виїхати з Криму Алієв не міг, так як після викрадення його документи залишилися вдома.²²⁰

Можлива причетність

Слова місцевих таксистів на автостанції м. Саки дають підстави вважати — до зникнення Арсена Алієва причетні державні органи РФ. Таксисти стверджують, що бачили, як з машини, в яку посадили Алієва, раніше виходили люди в уніформі.

Під час останніх поїздок з Криму на материкову частину України і назад при перетині адміністративного кордону його допитували співробітники ФСБ.

Розслідування в окупованому Криму

Так зване Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим порушило кримінальну справу за ч. 1 ст. 126 КК РФ («викрадення людини»)²²¹. Слідчий комітет відмовив адвокату родини **Маммету Мамбетову** в доступі до матеріалів кримінальної справи. Приводом для відмови стало те, що Мамбетов діяв в інтересах доньки Арсена **Таміли**, яка не була визнана потерпілою. Першочергово потерпілою була визнана сестра Арсена Ельзара, яка спочатку підключалася до розслідування зникнення брата.²²² На даний момент важко дати оцінку розслідуванню справи російськими правоохоронцями, так як адвокат не зміг отримати доступ до матеріалів справи.

Розслідування на підконтрольній території України

В Україні було розпочато кримінальне провадження за фактом безвісти зниклого Арсена Алієва за ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство»). Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у цій справі.²²³

219 Інтерв'ю з Мамметом Мамбетовим проведено ГО «КримSOS» 28.07.2020.

220 Інтерв'ю з Ельзарою Алієвою проведено ГО «КримSOS» 14.11.2016.

221 Уже третій рік місцезнаходження зниклого в Криму Арсена Алієва залишається невідомим, Кримськотатарський ресурсний центр, 11.04.2019, <https://ctrcenter.org/ru/news/2191-uzhe-tretij-god-mestonahozhde-nie-propavshego-v-krymu-arsena-alieva-ostaetsya-neizvestnym>

222 Інтерв'ю з Мамметом Мамбетовим проведено ГО «КримSOS» 28.07.2020.

223 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

3.8. Ервін Ібрагімов

Викрадений 24 травня 2016 р. (Бахчисарай)

Біографічна довідка

Ервін Ібрагімов, 1985 (р.н.), житель Бахчисараю, член Виконавчого комітету Всесвітнього конгресу кримських татар, экс-депутат Бахчисарайської міськради, член регіонального Меджлісу кримськотатарського народу.

Обставини зникнення

Ервін Ібрагімов регулярно відвідував судові засідання та морально підтримував незаконно затриманих кримських татар, яких переслідували за політичними мотивами. 25 травня 2016 р. він збирався їхати в Судак на черговий суд над кримськотатарськими активістами. Але за день до цього, 24 травня 2014 р. його викрали. Пізно ввечері на об'їзній дорозі Бахчисараю його машину зупинили люди в формі російської Державної інспекції безпеки дорожнього руху на білому мікроавтобусі Ford Transit. Камера відеоспостереження одного з магазинів зафіксувала викрадення. На записі видно, як Ібрагімов намагався втекти, але його зловили і насильно посадили в мікроавтобус.²²⁴ Після цього машина через лісосмугу поїхала в бік Бахчисарайського водосховища.

Незадовго до викрадення Ібрагімов кілька разів говорив одному з лідерів Меджлісу **Ільмі Умерову**, що за ним ведеться стеження на автомобілі Škoda білого кольору з номером 350 Воронежської області.

За словами **Умера Ібрагімова**, батька Ервіна, це була не перша спроба викрадення. Пізно ввечері 23 травня 2014 р. Ервін повертався від друзів. Умер Ібрагімов стверджує, що існує відеозапис як за Ервіном спостерігали — з-за рогу визирала людина. Після від'їзду Ервіна, машина на повній швидкості, не вмикаючи фар, погналася за ним. Але дорога була розбита, і викрадачі не встигли його наздогнати.²²⁵

Версії зникнення

Мотивом викрадення могла стати активність Ібрагімова як члена регіонального Меджлісу: після арешту **Ахтема Чийгоза**, Ільмі Умеров фактично почав виконувати функції глави Бахчисарайського Меджлісу. Ервін Ібрагімов був його правою рукою і розглядався як наступник та майбутній глава Меджлісу Бахчисарайського

²²⁴ Відеозапис викрадення Ервіна Ібрагімова <https://www.youtube.com/watch?v=YZZh4zFaWKY>

²²⁵ ССергій Мокрушин, Викрадення людей в Криму: чи є надія на справедливість? Крим.Реалії, 30.11.2016, <http://ru.krymr.com/a/28148163.html>

району. За інформацією Умера Ібрагімова, його син відкрито висловлював свою позицію щодо незаконності анексії Криму, а також брав участь у захисті прав і підтримував кримських татар. Також він повідомляв, що Ервін неодноразово отримував усні погрози від співробітників ФСБ, свідками чого ставали його друзі і знайомі. Члени Меджлісу вважають, що викрадення Ервіна Ібрагімова було скоєно з метою залякування кримськотатарських активістів.²²⁶

У липні 2016 р. так званий колишній кримський «прокурор» **Наталія Поклонська** назвала три основні версії викрадення Ервіна Ібрагімова: викрадення з метою викупу, викрадення в зв'язку з комерційною діяльністю жертви і викрадення з метою дестабілізації ситуації в Криму і наклепу на «правоохоронні» органи Криму. Однак де-факто влада Криму зовсім не розглядає версію, що викрадення Ібрагімова пов'язано з його суспільно-політичною діяльністю. Поклонська заперечує, що мікроавтобус, в який насильно посадили Ервіна, належить російській Державній інспекції безпеки дорожнього руху (рос. ГИБДД).²²⁷

Можлива причетність

Глава Меджлісу **Рефат Чубаров** припустив, що тодішній начальник Управління ФСБ в окупованому Криму **Віктор Палагін** міг бути причетний до викрадення Ервіна Ібрагімова та інших молодих кримських татар.²²⁸

Умер Ібрагімов, батько Ервіна, ділиться своїм спостереженням, що у викраденні його сина та інших людей в Криму був «однаковий почерк».²²⁹

Кримська правозахисна група вважає викрадення Ібрагімова здійснили російські органи влади або підконтрольні Кремлю парамілітарні угруповання.²³⁰

На можливу причетність державних структур РФ до викрадення Ервіна Ібрагімова можуть також вказувати наступні факти. По-перше, ключові свідки не були ефективно допитані і отримали погрози. По-друге, слідство не взяло до уваги факт, що викрадачі були в уніформі та мали спеціальний жезл автоінспекції.²³¹

Розслідування в окупованому Криму

Слідчий комітет РФ в окупованому Криму порушив справу за п. «а» і «в» ч. 2 ст. 126 КК («викрадення людини»).

226 Юля Стець, Де Ервін? Як у Бахчисараї шукають викраденого представника Меджлісу, Громадське телебачення, 04.08.2016, <https://hromadske.ua/posts/de-ervin-yak-u-bakhchysarai-shukaiut-vykradenoho-predstavnyka-medzhlisu>

227 Наталія Поклонська в телепрограмі «Наше право» («Бизим акъкъымыз»), 01.07.2016, https://www.youtube.com/watch?v=jK8PWlcGg28&feature=emb_logo

228 Чубаров: про місцеперебування викраденого в Криму Ервіна Ібрагімова мають знати у ФСБ, КримРеаліі, 24.05.2019, <https://ua.krymr.com/a/news-chubarov-pro-mistseperebuвання-ibrahimova-znaiut-u-fsb/29961502.html>

229 Юля Стець, Де Ервін? Як у Бахчисараї шукають викраденого представника Меджлісу, Громадське телебачення, 04.08.2016, <https://hromadske.ua/posts/de-ervin-yak-u-bakhchysarai-shukaiut-vykradenoho-predstavnyka-medzhlisu>

230 Артем Лаптієв, Адвокат Полозов представлятиме інтереси зниклого в Криму Ібрагімова, Крим.Реаліі, 26.10.2018, <https://ua.krymr.com/a/novyny-krymu-ervin-ibrahimov-mykola-polozov/29565464.html>

231 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

У липні 2016 р. під час візиту на окупований півострів французьких депутатів, який був здійснений з порушенням українського законодавства, Наталя Поклонська заявила, нібито Ервіна бачили за місяць після зникнення живим і здоровим на території півострова і це було встановлено слідчо-оперативним шляхом. Однак вона не назвала ні місцезнаходження Ервіна, ні імена свідків.²³²

Батькові Ервіна прийшло близько 25 повідомлень з пропозиціями викупу за звільнення сина. Спільно з правоохоронними органами була розіграна імпровізована передача грошей, проте операція провалилася. За повідомленнями адвоката сім'ї **Еміля Курбедінова**, російським правоохоронним органам не вдалося визначити імена і місцезнаходження шантажистів.²³³ Сторона захисту вважає, що великий резонанс справи міг спонукати шахраїв нажитися на чужому горі. Однак родичі та адвокати Ервіна Ібрагімова стверджують, що російські слідчі не провели ретельного розслідування щодо цього інциденту.²³⁴

За згодою сім'ї Ервіна Ібрагімова, КримSOS звернувся до Робочої групи ООН з насильницьких чи недобровільних зникнень з ціллю посприяти у встановленні долі Ервіна. Виходячи з відповідей російської влади Робочій групі в 2018 і 2019 рр., можна зробити висновок, що члени сім'ї Ервіна Ібрагімова були залучені до розслідування. Зокрема, в жовтні 2017 р. адвокат сім'ї подав запит в де-факто правоохоронні органи Криму про надання інформації по кримінальній справі про викрадення Ервіна. Заявник отримав доступ до відповідей представників де-факто правоохоронних органів тільки під час судового розгляду, а саме доступ до постанови про призупинення розслідування і про проведені слідчі заходи. Фактично батько зниклого і його адвокат отримали доступ до частини матеріалів розслідування лише в червні 2019 р.. Таким чином ні батько, ні адвокат не могли подавати заяви про проведення додаткових слідчих заходів або організувати власне розслідування.

Також аналіз відповідей російської влади Робочій групі показує, що РФ не провела належного розслідування, незважаючи на достатню кількість доказів — наявність відео з камер зовнішнього спостереження, інформації про марку і характеристики машини, можливість проведення деталізації дзвінків і білінгу телефону Ервіна Ібрагімова. Справа передається з одного слідчого управління в інше, а на численні запити сім'ї та адвоката відбувається формальна пересилка запитів між слідчими органами і не надається відповідь по суті звернення. Основні слідчі дії проводилися з ініціативи сім'ї. Зокрема, сім'я і друзі сім'ї знайшли автомобіль, на якому, імовірно, був викрадений Ібрагімов, однак через тяганину слідства, автомобіль зник з поля зору.²³⁵

232 Поклонська розповіла делегатам з Франції про викрадення Ібрагімова, Крим 24, 31.07.2016, <http://crimea-24.com/novosti-kryma/156165-poklonskaya-rasskazala-delegatam-iz-francii-o-pohishenii-ibragimova.html>

233 Айше Умерова, «Жодне резонансне викрадення в Криму не розслідується» – Еміль Курбедінов, Крим.Реалії, 29.05.2018, <https://ua.krymr.com/a/29257694.html>

234 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

235 Інтерв'ю з Емілем Курбедіновим проведено ГО «КримSOS» 02.07.2020.

Розслідування на підконтрольній території України

За фактом викрадення Ібрагімова Прокуратурою АР Крим в Україні порушено кримінальне провадження за ч. 1 ст. 115 КК («умисне вбивство»). Потім Прокуратура АР Крим змінила кваліфікацію справи на ч. 1 ст. 438 («порушення законів і звичаїв війни»). Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.²³⁶

236 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

**Розділ 4. Випадки
насильницьких зникнень, в
яких зафіксовані обставини
можливої причетності
державних органів до
зникнення**

4.1. Ескендер Ібраїмов

Зник 19-20 червня 2014 р. (Москва)

Біографічна довідка

Ескендер Ібраїмов (1988 р.н.), підприємець, має дружину. Після окупації Криму в березні 2014 р. Ескендер з дружиною переїхав на Вінниччину.

Обставини зникнення

19 червня 2014 р. Ескендер Ібраїмов поїхав в Москву щоб допомогти своєму знайомому, громадянину РФ **Рустаму Манну** (вихідцю з Кабардино-Балкарії, який раніше проживав в Німеччині, де взяв собі прізвище Манн), перевезти в Україну обладнання для сервісної майстерні. Ібраїмов і Манн планували вести спільний бізнес. Ескендер збирався лише допомогти з перевезенням обладнання і не затримуватися в Москві.²³⁷

Останній раз дружина Ескендера **Раяна** зв'язувалася з ним, коли він на поїзді під'їжджав до російського кордону. На території РФ він не підключав міжнародний роумінг, однак дружина вважає, що Ібраїмов благополучно доїхав. З її слів, Рустам Манн повідомив, що після приїзду Ескендер дзвонив йому і просив зустріти на вокзалі. Манн стверджував, коли він приїхав на вокзал, Ескендера там не було, але він помітив підозрілих людей і повернувся додому. Пізніше дружина Ібраїмова намагалася зв'язатися з Манном, але він також зник. В даний час його друзям і рідним нічого не відомо про його місцезнаходження. Офіційних повідомлень в правоохоронні органи батьки Рустама не подавали, оскільки побоюються переслідувань.²³⁸

У січні 2016 р. по запиту Росії через Інтерпол співробітники СБУ затримали в м. Мелітополь громадянина РФ **Руслана Мейрієва**. Мейрієв — вихідець з Інгушетії, який в 2013 р. оселився в Криму а після окупації Криму переїхав жити на материкову частину України. Його звинувачують в тероризмі.²³⁹ У справі Мейрієва фігурує прізвище Манна, а також вказані якісь невстановлені особи. Дружина Ескендера Раяна каже, що Мейрієва з її чоловіком і Манном пов'язує спільний бізнес з електроустаткування. Руслану Мейрієву невідомо, що сталося

²³⁷ Хамза Караманоглу, Крим.Реалії, Дружина зниклого кримського татарина: «Були дані, що мій чоловік - в Лефортово», 24.01.17, <http://ru.krymr.com/a/28254434.html>

²³⁸ Хамза Караманоглу, Крим.Реалії, Дружина зниклого кримського татарина: «Були дані, що мій чоловік - в Лефортово», 24.01.17,, <http://ru.krymr.com/a/28254434.html>

²³⁹ Марія Томак, Без права на притулок. Україна і вигуки ФСБ «тримайте терориста!», Радіо свобода, 23.11.2016, <https://www.radiosvoboda.org/a/28135228.html>

з Ібраїмовим і чи проходить він у кримінальній справі Руслана.²⁴⁰ Мейрієв рік перебував в СІЗО в Запоріжжі під екстрадиційним арештом, 17 лютого 2017 р. його випустили під поручительство голови Меджилісу **Рефата Чубарова**.²⁴¹ Мейрієв пытається обжаловать через украинскую судебную систему отказ в предоставлении статуса беженца.²⁴²

Версії зникнення

Сім'я зниклого отримала неофіційну інформацію що Ескендер Ібраїмов або схожий на нього чоловік знаходиться в СІЗО Лефортово (Москва).²⁴³ Однак у Федеральній службі виконання покарань це заперечують. Московські правозахисні організації направляли запит з приводу зникнення Ескендера Ібраїмова в поліцію і прокуратуру Москви, а також в лінійний відділ поліції Київського вокзалу (м. Москва). Однак правозахисники повідомляють, що від вокзальної поліції вони не отримали відповідь, а інші правоохоронні органи не підтверджують затримання Ібраїмова.²⁴⁴

Президент Товариства політичних емігрантів Центральної Азії в Москві **Бахром Хамроєв** припускає, що Ібраїмова викрали спецслужби і утримують його в одній з «таємних в'язниць».²⁴⁵

За словами дружини Ескендера Ібраїмова, в різних колах ширяться чутки нібито він виїхав воювати в Сирію. Це обговорюють в мусульманських спільнотах України, в тому числі й двоюрідний брат Ескендера. Крім того, при перетині адміністративного кордону з Кримом співробітник ФСБ сказав дружині Ескендера, що її чоловік зробив в Росії підроблені документи і поїхав воювати.²⁴⁶

Можлива причетність

На даний момент відсутня інформація про причетність будь-якої особи, групи осіб або організації до зникнення Ескендера Ібраїмова.

240 Хамза Караманоглу, Крим.Реалії, Дружина зниклого кримського татарина: «Були дані, що мій чоловік - в Лефортово», 24.01.17, <http://ru.krymr.com/a/28254434.html>

241 Рефат Чубаров взяв на поруки з-під арешту громадянина РФ, QHA, 17.02.2017, <http://old.qha.com.ua/ru/ob-schestvo/refat-chubarov-vzval-na-poruki-izpod-aresta-grajdanina-rf/170998/>

242 Україна може видати Росії інгуша Мейрієва. Він підозрюється в екстремізмі. Кавказ.Реалії, 01.02.2019, <https://www.kavkazr.com/a/29746128.html>

243 Хамза Караманоглу, Крим.Реалії, Дружина зниклого кримського татарина: «Були дані, що мій чоловік - в Лефортово», 24.01.17, <http://ru.krymr.com/a/28254434.html>

244 Правозахисники в Москві не змогли знайти сліди зниклого кримчанина Ібраїмова, Крим.Реалії, 25.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/news/29122459.html>

245 Правозахисники в Москві не змогли знайти сліди зниклого кримчанина Ібраїмова, Крим.Реалії, 25.03.2018, <https://ru.krymr.com/a/news/29122459.html>

246 Хамза Караманоглу, Крим.Реалії, Дружина зниклого кримського татарина: «Були дані, що мій чоловік - в Лефортово», 24.01.17, <http://ru.krymr.com/a/28254434.html>

Розслідування в окупованому в Криму

Чи порушили російські правоохоронні органи кримінальну справу по зникненню Ібраїмова, невідомо. У березні 2016 р. адвокат сім'ї Ібраїмова подав запит до Слідчого комітету Росії про допит Рустама Манна в якості свідка у справі про зникнення. Слідчий комітет перенаправив справу в окупований Сімферополь, після чого мати Ібраїмова викликали для надання свідчень. З того часу інформації про розслідування немає.

Розслідування на підконтрольній території України

В Україні родичі Ескендера Ібраїмова подали заяву про зникнення в поліцію. Було розпочато кримінальне провадження, однак розслідування не велось, оскільки міграційна служба РФ довгий час не надавала підтвердження факту перетину російського кордону Ескендером. Підтвердження вдалося отримати лише на початку 2017 р.²⁴⁷ Наразі Калиновський відділ поліції Головного управління Національної поліції у Вінницькій області веде розслідування за фактом зникнення Ескендера Ібраїмова по ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство»). Станом на червень 2019 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.²⁴⁸

247 Інтерв'ю проведено ГО «КримSOS» у справі Ескендера Ібраїмова 17.02.2017, анонімне джерело

248 Відповідь Калинівської місцевої прокуратури на запит ГО «КримSOS», 04.06.2019

4.2. Ескендер Апселямов

Зник 3 жовтня 2014 р. (Сімферополь)

Біографічна довідка

Ескендер Апселямов, (1991 р.н.), пекар, не одружений, жив у Сімферополі. Ескендер не брав участі в політичних чи активістських рухах, захоплювався футболом.

Обставини зникнення

Апселямов пропав у Сімферополі 3 жовтня 2014 р. на шляху з дому на роботу (вийшов з дому о 17:30). Він проживав в орендованій квартирі разом своїм двоюрідним братом **Алімом** (вул. Трубаченка, 41), працював на вулиці Комунальній (15 хвилин ходьби від будинку). Алім був останній, хто бачив Ескендера.²⁴⁹ Близькі Апселямова опитували свідків по його маршруту, перевірили всі лікарні, відділення міліції Сімферополя і морг. Жодної інформації про Ескендера знайти не вдалося.²⁵⁰ У той же вечір його телефон ввімкнувся на 15-20 хвилин, але дзвінки хтось скидав.²⁵¹

Версии исчезновения

Згідно з однією версією, Ескендер Апселямов міг стати жертвою нещасного випадку випадкового конфлікту на вулиці.²⁵²

По іншій версії, зникнення Ескендера пов'язано з його можливим конфліктом з сусідами. На той момент сусідами Ескендера в орендованій квартирі були **Едік і Максим** — молоді хлопці з м. Ровеньки (непідконтрольна частина Луганської області). Адвокат **Олександр Лісовий** не виключає, що між ними і Ескендером міг бути побутовий конфлікт через різне соціальне та національне походження, або ж конфлікт на підставі різних поглядів на події в Криму і на Донбасі. Однак після проведення обшуку в квартирі Апселямова російські слідчі не виявили ніяких слідів конфлікту.²⁵³

249 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 03.08.2020.

250 Інтерв'ю з Айше Апселямовою проведено ГО «КримSOS» 12.12.2016.

251 Телефон зниклого Апселямова ввімкнувся один раз, але дзвінки скидали, QHA, 08.10.2014, <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/telefon-propavshogo-apselyamova-vklyuchilsya-odin-raz-no-zvonki-sbrasivali/140368/>

252 Інтерв'ю з Олександром Лісовим проведено ГО «КримSOS» 29.07.2020.

253 Інтерв'ю з Олександром Лісовим проведено ГО «КримSOS» 29.07.2020.

Можлива причетність

На даний момент відсутня інформація про причетність будь-якої особи, групи осіб або організації до зникнення Ескендера Апселямова.

Розслідування в окупованому Криму

За словами адвоката сім'ї Олександра Лісового, Головне слідче управління Слідчого комітету в окупованому Криму порушило кримінальну справу за ч. 1 ст. 126 Кримінального кодексу РФ («викрадення людини»)²⁵⁴. За словами близьких Апселямова, після зникнення до сусідів Ескендера по квартирі приходили оперативники та опитували їх. Кримінальну справу було припинено у зв'язку з невстановленням осіб обвинувачених. На сайті Слідчого комітету в окупованому Криму відсутня інформація про зникнення Ескендера Апселямова.²⁵⁵

Слід зазначити, що двоюрідний брат зниклого Алім, після спілкування зі слідчими, був у шоківому стані. Після цього він замкнувся в собі і майже ні з ким не розмовляє. Це дає підстави припускати, що Аліма могли залякати російські правоохоронні органи.²⁵⁶

Розслідування на підконтрольній території України

В Україні було розпочато кримінальне провадження за фактом безвісного зникнення Ескендера Апселямова по ч. 1 ст. 115 КК України («умисне вбивство»). Станом на серпень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.²⁵⁷

254 Інтерв'ю з Олександром Лісовим проведено ГО «КримSOS» 29.07.2020.

255 Зниклі безвісти, т.зв. Головне слідче управління Слідчого комітету Російської Федерації по Республіці Крим і м. Севастополь https://crim.sledcom.ru/attention/missing_persons

256 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 03.08.2020.

257 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 04.08.2020

4.3. Руслан Ганієв і Арлен Терехов

Зникли 15 грудня 2015 р. (Керч)

Біографічна довідка

Руслан Ганієв, 1973 (р.н.), і Арлен Терехов, 1976 (р.н.), жителі Керчі. Арлен Терехов — колишній співробітник спецпідрозділів МВС України, спортсмен, працював в охоронній структурі. У Арлена є син, який живе з матір'ю. Руслан Ганієв працював докером в порту, одружений, має двоє дітей. Обоє зниклих – практикуючі мусульмани і парафіяни однієї мечеті, були знайомі один з одним, але не близькі друзі. Брат Руслана **Рустем** був одним з перших кримчан, хто поїхав воювати в Сирію і загинув там у 2012 році.²⁵⁸

Обставини зникнення

15 грудня 2015 р. о 7 годині ранку Руслан Ганієв вийшов з дому в Керчі, прямуючи до своєї матері **Едіє** в село Глазівка під Керчю. О 10 ранку мати зателефонувала дружині Руслана і повідомила, що він не приїхав. Ганієв найімовірніше зник в районі керченського автовокзалу: він успішно дістався зі свого мікрорайону Аршинцево на керченський автовокзал, де повинен був пересісти в автобус, який прямує в село Глазівка. Однак в автобус він не потрапив.²⁵⁹ Раніше його дружина **Вероніка** помічала стеження за їхнім будинком з білого мікроавтобуса.

З Арленом останній раз спілкувався по телефону його близький друг, який захотів залишитись анонімним. За його словами, Арлен Терехов у той момент знаходився на місцевому ринку.²⁶⁰ Про зникнення Терехова вранці 15 грудня 2015 р. стало відомо в ході пошуків Ганієва. Відомо, що вони зникли майже в один і той же часовий проміжок вранці 15 грудня 2015 р.²⁶¹

Версії зникнення

Російське слідство наполягає, що Руслан Ганієв і Арлен Терехов поїхали воювати в Сирію. Близьким зниклих важко в це повірити: їх внутрішні і закордонні українські паспорти залишилися вдома, Арлен Терехов розповідав другові, що чекає на приїзд сина через 2 тижні, за день до зникнення закупив запас продуктів на 10

²⁵⁸ Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

²⁵⁹ Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

²⁶⁰ Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

²⁶¹ Віктор Воробйов, Крим.Реалії, Без сліду і слідства: «сирійський слід» в зникненні Терехова та Ганієва, 18.12.2015, <http://ru.krymr.com/a/27436175.html>

днів; Руслан Ганієв незадовго до викрадення придбав машину і поставив зимову гуму.²⁶² Крім того, Руслан їхав займатися господарськими роботами в матері, і не схоже, що він різко вирішив поїхати в Сирію.²⁶³

Є підстави припускати, що зникнення Руслана Ганієва пов'язано іншими зникненнями в окупованому Криму. Свого часу **Мухтар Арісланов** жив в Керчі й спілкувався з Русланом. Після викрадення Мухтара в серпні 2015 р. Руслан сказав своїй дружині Вероніці: «Напевно, скоро і мене заберуть».²⁶⁴

Арлен Терехов міг привернути до себе увагу через звичку записувати всі розмови, яку він придбав під час роботи в МВС. Через це мало хто хотів спілкуватися з Арленом. Є вірогідність, що Терехова могли викрасти як потенційного свідка якоїсь контраверсійної розмови.²⁶⁵

Можлива причетність

На даний момент відсутня інформація про причетність будь-якої особи, групи осіб або організації до зникнення Руслана Ганієва і Арлена Терехова.

Розслідування в окупованому Криму

22 грудня 2015 р. так зване Головне слідче управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим порушило дві окремі кримінальні справи за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 ст. 105 КК РФ («вбивство») за фактом безвісного зникнення Руслана Ганієва і Арлена Терехова. Де-факто слідчий орган в Керчі визнав потерпілими дружину Руслана Вероніку, його матір Едіє і сестру Арлена **Земфіру Аджіасанову**.

2 січня 2017 р. так званий слідчий відділ по м. Керч Головного слідчого управління Слідчого комітету РФ по Республіці Крим об'єднав справи за фактом безвісного зникнення Руслана Ганієва і Арлена Терехова в одне кримінальне провадження, а 31 січня 2017 р. виніс постанову про призупинення попереднього слідства. З тих пір адвокат зниклих подає скарги на бездіяльність де-факто слідчих органів в різні судові інстанції в окупованому Криму. Після чергової відмови підконтрольного Росії Керченського міського суду в прийнятті апеляційної скарги, адвокат в листопаді 2019 р. подав клопотання в де-факто слідчий орган Керчі про надання матеріалів кримінальної справи для ознайомлення та зняття фотокопій.

За словами координатора Кримської контактної групи з прав людини **Абдурешита Джеппарова**, російські правоохоронні органи не роблять нічого для пошуку Руслана Ганієва і Арлена Терехова.²⁶⁶

262 Українська правда, Зниклі в Керчі кримські татари могли бути викрадені - правозахисник, 20.12.2015, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/12/20/7093105/>

263 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

264 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

265 Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим проведено ГО «КримSOS» 26.06.2020.

266 Силовики в Криму не ведуть розшук зниклих Арлена Терехова та Руслана Ганієва – правозахисник, Крим. Реаліі, 15.12.2017, <https://ua.krymr.com/a/news/28920422.html>

Розслідування на підконтрольній території України

Українськими правоохоронними органами було розпочато кримінальне провадження за фактом безвісного зникнення Руслана Ганієва і Арлена Терехова по п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України («умисне вбивство двох або більше осіб»). Розслідуванням займається Національна поліція України. Станом на липень 2020 р. нікому не було оголошено підозру у даній справі.²⁶⁷

267 Відповідь Прокуратури Автономної Республіки Крим на запит ГО «КримSOS», 16.07.2020

Висновки

1. За наявною у нас інформацією, **44 людей зазнали насильницьких зникнень в Криму** за час окупації, **доля і місцезнаходження 15 до сих пір залишаються невідомими**. У 11 з 15 згаданих випадків, нами виявлено докази причетності державних органів РФ або підконтрольних їй організацій. Це справи **Валерія Вашука, Івана Бондарця, Василя Черниша, Тимура Шаймарданова, Сейрана Зінедінова, Ісляма Джеппарова, Джевдета Іслямова, Федора Костенка, Мухтара Арісланова, Арсена Алієва та Ервіна Ібрагімова**. Можна стверджувати, як мінімум в цих 11 випадках дії російської окупаційної влади підпадають під визначення злочину проти людяності відповідно до Римського статуту МКС, оскільки по-перше, в цих випадках встановлено причетність до зникнень органів російської окупаційної влади та/або членів підконтрольних їй груп, в т.ч. «Кримської самооборони»; по-друге, ці 11 випадків нападу на цивільних осіб є частиною загальної політики РФ щодо викорінення нелояльних окупаційному режиму груп населення в Криму — проукраїнських активістів і кримських татар або їх родичів; по-третє, всього нами зафіксовано 44 випадки насильницьких зникнень в різних районах окупованого Криму, що свідчить про широкомасштабний і систематичний характер нападів.
2. По 4 випадкам насильницьких зникнень (**Ескендер Ібраїмов, Ескендер Апселямов, Руслан Ганієв, Арлен Терехов**) на даний момент немає прямих доказів участі державних органів РФ або підконтрольних їм груп. Однак у цих випадках зафіксовані обставини, що вказують на можливу причетність державних органів РФ до зникнення даних осіб: системний характер насильницьких зникнень в період з 2014-2016 рр., зниклі були кримськими татарами, яких РФ системно переслідує (обшуки, арешти, кримінальні та адміністративні переслідування). У майбутньому ці 4 випадки можуть бути виключені зі списку насильницьких зникнень в разі проведення де-факто владою ефективних розслідувань і за умови, що особи, причетні до скоєння цих злочинів, не є представниками державних органів або підконтрольних їм осіб.
3. Хоча Росія не є учасником Міжнародної конвенції для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень і відкликала свій підпис під Римським статутом Міжнародного кримінального суду, на РФ як державу-окупанта Кримського півострова, поширюється заборона на насильницькі зникнення (норми звичаєвого міжнародного гуманітарного права), а також зобов'язання шукати зниклих і повідомляти родичам про їхню долю (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій). Окрім цього, РФ має зобов'язання дотримуватися прав жителів Криму, що випливають з міжнародного права прав людини, зокрема, право на життя, заборону катувань і нелюдського поводження, право на свободу та особисту недоторканність, право на повагу до приватного життя, право на ефективні засоби захисту. У законодавстві РФ також передбачені зобов'язання проводити ефективне розслідування випадків викрадень осіб і притягати винних до відповідальності.
4. За чотири роки з моменту останнього зникнення, російські правоохоронні органи не провели ефективного розслідування по жодній справі в окупованому Криму. У цих справах не затриманий жоден підозрюваний. По 3

випадкам насильницьких зникнень (**Валерій Ващук, Іван Бондарець і Василь Черниш**) російські правоохоронні органи навіть не порушували кримінальні справи. За 9 порушеними справами (**Тимур Шаймарданов, Сейран Зінедінов, Іслям Джеппаров, Джевдет Іслямов, Ескендер Апселямов, Мухтар Арісланов, Руслан Ганієв, Арлен Терехов, Ервін Ібрагімов**) слідство було призупинено. По 3 справам (**Мухтар Арісланов, Арсен Алієв, Ервін Ібрагімов**), незважаючи на наявність фото — і відеозаписів вчинення злочинів, показань свідків та інших даних, публічно не представлена інформація як відбувалися викрадення, яка причина і хто можливі підозрювані. У той же час, по 5 справах (**Тимур Шаймарданов, Сейран Зінедінов, Іслям Джеппаров, Джевдет Іслямов, Мухтар Арісланов**) нами зафіксовані факти, що вказують на залякування родичів та свідків насильницьких зникнень в окупованому Криму з боку правоохоронних органів РФ. По наявній інформації, правоохоронні органи у всіх цих справах не розглядають версію про причетність до зникнень державних органів РФ, «Кримської самооборони» або інших підконтрольних РФ організацій. Також російська влада намагається нав'язати альтернативні версії зникнення осіб - виїзд до Сирії для участі в бойових діях (**Тимур Шаймарданов, Іслям Джеппаров, Джевдет Іслямов, Мухтар Арісланов, Руслан Ганієв, Арлен Терехов**) або конфлікти на комерційному ґрунті (**Тимур Шаймарданов, Ервін Ібрагімов**), щоб заплутати родичів і громадськість.

5. Незважаючи на окупацію Криму, Україна, визнавши юрисдикцію Суду над подіями на окупованому півострові починаючи з 20 лютого 2014 р. як держава, на чий суверенній території відбуваються насильницькі зникнення, має ряд зобов'язань відповідно до Міжнародної конвенції для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень і Римського статуту Міжнародного кримінального суду. З огляду на відсутність контролю над Кримом, ряд міжнародних зобов'язань не може бути виконаний Україною в повному обсязі. Проте, за Україною закріплені чисельні зобов'язання, зокрема, проведення ефективного розслідування та сприяння Міжнародному кримінальному суду при розгляді випадків насильницьких зникнень в Криму.
6. Незважаючи що з 2018 р. злочин «насильницьке зникнення» включено до Кримінального кодексу України (ст. 146-1 КК України), жоден з описаних в звіті випадків не був кваліфікований за цією статтею. Українські правоохоронні органи кваліфікують випадки насильницьких зникнень в Криму як умисне вбивство (ст. 115 КК України), незаконне позбавлення волі або викрадення (ст. 146 КК України) або порушення законів і звичаїв війни (ст. 438 КК України). На наш погляд, причиною, по якій ст. 146-1 не може застосовуватися в нинішній редакції, є її невідповідність міжнародно-правовим стандартам, передбаченим для такого тяжкого злочину як насильницьке зникнення, а також повна відсутність будь-яких посібників щодо її застосування у відповідній судовій практиці. Доцільним було б внесення змін до ст. 146-1 щоб привести її у відповідність з міжнародними стандартами і подальша зміна або доповнення кваліфікації цією статтею в новій редакції по 15 випадкам насильницьких зникнень. Неадекватна кваліфікація може утруднити розслідування і процес доведення провини на стадії судового розгляду.

7. Крім відсутності контролю над територією Криму, іншими перешкодами для проведення ефективного розслідування з боку українських правоохоронних органів є відсутність регулярних контактів зі свідками і родичами жертв насильницьких зникнень, фактичний хаос в українській правоохоронній системі в першій половині 2014 р. втрата цінних доказів у зв'язку з часом, відмова багатьох свідків від своїх показань під тиском де-факто правоохоронних органів, а також фактичне проживання близьких і родичів на окупованій території та небажання деяких із них продовжувати розслідування.

Рекомендації

Рекомендації Російській Федерації як державі, що здійснює ефективний контроль над територією Криму:

- надати інформацію про долю жертв насильницьких зникнень, які досі не знайдені;
- провести ефективне розслідування всіх випадків насильницьких зникнень, притягти до відповідальності винних і надати компенсації жертвам порушень прав людини та їх сім'ям;
- надати повну і вичерпну інформацію про місцезнаходження і стан викрадених людей;
- звільнити викрадених державними органами РФ або контрольованими ними структурами;
- сприяти забезпеченню роботи незалежних моніторингових місій під егідою ООН, ОБСЄ та Ради Європи, а також Міжнародного Комітету Червоного Хреста з метою з'ясування фактів насильницьких зникнень. Робота моніторингової місії повинна відбуватися з дозволу українських органів влади та консультацій з українськими та міжнародними неурядовими організаціями.

Рекомендації Україні як державі, на чий суверенній території відбуваються порушення, і чий громадяни є жертвами викрадень:

- провести ефективні розслідування всіх випадків насильницьких зникнень і притягнути винних до відповідальності;
- надавати всебічну підтримку сім'ям жертв викрадень;
- посилити відповідальність за вчинення злочину насильницького зникнення з урахуванням його тяжкості згідно міжнародно-правових актів;
- використовувати доступні інструменти тиску на Росію для виконання перерахованих вище вимог, у тому числі механізмів ООН (Робоча група з насильницьких або недобровільних зникнень), Ради Європи (Європейський суд з прав людини, Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню);
- надавати Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду актуальну інформацію за фактами насильницьких зникнень в Криму, про хід розслідування цих злочинів в Україні, про наявні в розпорядженні України докази, інформації про жертви, свідках і підозрюваних;
- ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду і привести національне законодавство у відповідність з нормами Статуту для більш ефективної співпраці з Судом, виконання вже даних Україні зобов'язань, в зв'язку з визнанням нею ad hoc юрисдикції Суду і можливості користуватися всіма правами повноправного члена Міжнародного кримінального суду;

- внести зміни в положення Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», які б чітко зафіксували, що Закон поширюється на випадки насильницьких зникнень на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а не тільки ОРДЛО;
- активізувати процес створення структур, необхідних для пошуку жертв насильницьких зникнень відповідно до ЗУ «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»: сприяти початку роботи Комісії з питань зниклих безвісти при особливих обставинах, яка б включала всі органи уповноважені обліковувати та розшукувати людей, які стали жертвами насильницьких зникнень в Криму і розслідувати ці злочини; запустити роботу Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти при особливих обставинах, в тому числі 15 жертв насильницьких зникнень в Криму.

Рекомендації іноземним державам, враховуючи масштабність і системність насильницьких зникнень в Криму, які є злочином проти людяності російської окупаційної влади:

- надавати необхідну підтримку розслідувань випадків насильницьких зникнень, що відбулися в Криму;
- притягати винних у злочинах до відповідальності через механізми універсальної юрисдикції і санкцій Магнітського, або інших процедур, що дозволяють залучати до відповідальності винних у міжнародних злочинах.

Рекомендації міжнародним урядовим та неурядовим організаціям:

- розглядати випадки насильницьких зникнень в Криму в рамках своїх повноважень і застосовувати заходи для забезпечення виконання державами своїх зобов'язань;
- організувати міжнародну місію щодо встановлення фактів, що мають відношення до випадків зникнень в Криму.

Список аббревіатур

АЗС	автозаправна станція
АР Крим	Автономна Республіка Крим
АТО	антитерористична операція
ВМС	військово-морські сили
ГРУ	Головне розвідувальне управління Генерального штабу Збройних сил РФ
ГО	громадська організація
ЄКПЛ	Європейська конвенція з прав людини
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
КК	Кримінальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МКС	Міжнародний кримінальний суд
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОРДЛО	окремі райони Донецької та Луганської областей
ПАРЕ	Парламентська асамблея Ради Європи
РФ	Російська Федерація
СБУ	Служба безпеки України
СІЗО	слідчий ізолятор
ФСБ	Федеральна служба безпеки

